

Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47

Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

D O C U M E N T S D E T R E B A L L

INVESTIGACIÓ

(Ajuts a la investigació, 2007)

La utilització dels sistemes de control electrònic monitorat a la població penada a Catalunya

Autors

Núria Torres Rosell

Eulàlia Luque Reina

Mª José Rodríguez Puerta

Carolina Villacampa Estiarte

Esther Moron Lerma

Any 2008

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avis legal

Els continguts d'aquesta investigació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>. Així, doncs, se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada), tal com consta en la citació recomanada inclosa a cada article. No se'n poden fer usos comercials ni obres derivades.

Resum en català:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

1. Introducció	4
2. Objectius	7
3. Marc teòric i conceptual	8
3.1 La classificació penitenciària: el tercer grau penitenciari	8
3.2 Els sistemes de control electrònic monitorat: concepte i funcionament ..	12
3.3 Àmbits d'aplicació dels sistemes de control electrònic monitorat a l'ordenament jurídic penal espanyol	16
4. Hipòtesis	24
5. Metodologia	26
5.1 Estudi de casos amb aplicació de monitoració electrònica.....	26
5.1.1 <i>Participants</i>	26
5.1.2 <i>Variables, recollida de dades i tractament estadístic</i>	27
5.2 Opinions i percepcions dels subjectes involucrats en l'aplicació del control monitorat.....	29
5.2.1 <i>Participants i metodologia</i>	30
6. Resultats	33
6.1 Descripció dels interns a qui s'aplica el 86.4 RP	33
6.2 Diferències entre els interns amb i sense control telemàtic	38
6.3 Resultats dels qüestionaris.....	47
6.3.1 <i>Qüestionari a penats</i>	47
6.3.2 <i>Qüestionaris als tècnics</i>	51
7. Revisió de les hipòtesis	58
8. Conclusions	63
9. Referències bibliogràfiques	66
Annexes	69
Annex 1. Descripció de les variables	69
Annex 2. Categories de las variables	72
Annex 3. Qüestionari penats.....	74
Annex 4. Qüestionari tècnics	78

1. Introducció

La present recerca té per objecte l'estudi de la utilització dels sistemes de control electrònic monitorat a la població penada a Catalunya. La finalitat principal del projecte és la d'analitzar l'adequació d'aquests sistemes als fins que la llei penal, processal i penitenciària els encomana i valorar la viabilitat d'ampliació de la utilització d'aquests sistemes.

L'interès en la realització d'aquest estudi deriva de la constatació, per una banda, de l'existència d'una àmplia oferta de sistemes tecnològics, en constant desenvolupament i millora, que permeten un seguiment i control dels individus en la comunitat, i per altra banda, de la progressiva incorporació d'aquestes tecnologies en la legislació penal i penitenciària.

En els darrers anys, l'aplicació de la monitoració electrònica a Catalunya s'ha centrat en l'àmbit penitenciari, i en concret, en allò previst en l'art. 86.4 del Reglament penitenciari que possibilita a l'intern classificat en tercer grau pernoctar fora de l'establiment penitenciari quan, de forma voluntària, accepti el control de la seva presència mitjançant dispositius telemàtics proporcionats per l'Administració penitenciària. La previsió del Reglament penitenciari ha permès a alguns interns que desenvolupaven activitats laborals, formatives, familiars, de tractament o d'altre tipus fora de l'Establiment, no haver de sotmetre's a la regla general de pernoctació en aquest. D'aquesta manera, la característica principal del tercer grau penitenciari, que consisteix en l'atribució d'un major grau de llibertat al penat com a contrapartida a una major assumpció d'autoresponsabilitat per part d'aquest, arriba al seu punt culminant en un model d'aplicació del tercer grau que suposa, en la pràctica, crear unes circumstàncies de compliment gairebé equivalents a les de la llibertat condicional. Existeix però un aspecte de cabdal importància. En aquesta ocasió és la pròpia Administració penitenciària la que determina l'accés del penat a un règim de vida similar al que possibilita la llibertat condicional, sense necessitat d'una resolució favorable del Jutge de Vigilància penitenciària,.

Per tot això, resulta d'especial interès estudiar a quins subjectes s'ha concedit l'accés a aquest règim, quines han estat les condicions de compliment, i valorar

llavors, quin paper desenvolupen els sistemes de control electrònic monitorat. En definitiva doncs, la recerca es proposa indagar, d'una banda, quin és el sentit del règim previst en el 86.4 RP, i de l'altra, quina funció compleixen els sistemes de control telemàtic. El sentit que calgui atorgar a la utilització d'aquests sistemes presenta però un cert dilema, car ens caldrà determinar si aquests instruments són controls imposats a subjectes respecte dels quals es percep un cert risc, malgrat haver-los concedit l'accés al tercer grau, o si per contra, es tracta de mers elements afegits a supòsits exempts de risc, de tal manera que la inevitable ingerència en la vida del penat que aquests mecanismes ocasionen no té reflex en els resultats pretesos.

Per bé que es disposa de pocs estudis empírics a l'estat espanyol en els que s'hagi analitzat l'aplicació de la monitoració electrònica, a Catalunya es compta amb un indicador molt rellevant en relació a l'aplicació de la monitoració en el compliment de les penes privatives de llibertat. Es tracta de l'estudi elaborat per CAPDEVILA, PARES, FERRER, LUQUE, TORRECILLAS, "*La classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó*" (2006), en el que s'apunta a una menor reincidència delictiva dels penats que compleixen per la via prevista en l'article 86.4RP respecte d'aquells que compleixen en circumstàncies normals el tercer grau penitenciari. Els resultats de la investigació esmentada porten a plantejar una sèrie d'interrogants relatius a la influència de la monitoració electrònica en la reincidència delictiva i que, necessàriament, exigeixen un anàlisi de les circumstàncies personals (incloent-hi les familiars i laborals) i també penals dels subjectes de referència. Sens dubte, la determinació dels factors que influeixen positivament en la reinserció del subjecte sotmès a monitoració electrònica constitueixen un punt de partida per a abordar un major desenvolupament d'aquests sistemes i, en la línia dels objectius que aquesta recerca es proposa, per a una extensió de la seva aplicació a altres individus dins de l'àmbit penitenciari i en l'execució de penes de compliment en la comunitat. En aquest sentit, les reformes a la llei penal efectuades durant els anys 2003 i 2004, i en especial en relació a la violència de gènere, han ampliat l'aplicació d'aquests sistemes al control en l'execució de penes, tant privatives de llibertat –com és el cas de la localització permanent– com a penes de compliment en la comunitat –com les penes d'allunyament i de

no aproximació o comunicació a la víctima o familiars, imposades com a instrument per a la prevenció d'agressions entre integrants d'una parella o ex-parella.

La recerca parteix de la base que en l'actual context de presons sobre poblades, de creixent volum de la població interna en centres penitenciaris i de recerca de mesures de major control del risc, l'anàlisi de l'ús que s'ha donat a aquest recurs legal i la valoració que de la seva utilització en fan els subjectes involucrats en la seva aplicació pot resultar cabdal per al disseny de noves polítiques penitenciàries. A més, la recerca hauria de permetre plantejar l'eventual extensió d'aquests sistemes a un major nombre de supòsits en el mateix context del tercer grau penitenciari o bé fins i tot plantejar la seva utilització en la llibertat condicional o en altres àmbits de l'execució penal.

2. Objectius

L'objectiu general de la investigació és l'anàlisi de l'aplicació a Catalunya dels sistemes de control electrònic monitorat en l'àmbit penitenciari a fi de determinar quina ha estat la seva utilització, la finalitat i els criteris per a la seva aplicació per part de l'Administració penitenciària. A partir de l'avaluació de les dades obtingudes es plantejarà també la possibilitat d'estendre aquesta experiència a altres àmbits en l'execució penal.

Són objectius específics del treball:

- A partir del contrast entre les dades obtingues i les dades existents sobre la població penitenciària a Catalunya, es pretén analitzar les circumstàncies personals, penals i penitenciàries dels subjectes que han accedit al tercer grau penitenciari per la via d'allò previst en l'art. 86.4 RP.
- La recerca es proposa determinar la forma concreta en que l'Administració penitenciària catalana decideix l'aplicació del règim previst en l'art. 86.4 RP i quines són les circumstàncies que la porten a aplicar els sistemes de control telemàtic.
- A partir de les dades obtingudes en els qüestionaris confeccionats i distribuïts en l'àmbit del territori català, es pretén avaluar els efectes que el compliment mitjançant sistemes de control electrònic té sobre aquests interns, i en especial, la seva percepció sobre aquesta forma de compliment.
- L'estudi es proposa finalment analitzar la viabilitat de l'extensió dels sistemes telemàtics a més subjectes, tant per la pròpia via d'estendre'n l'aplicació en el marc del tercer grau penitenciari, com per la seva introducció en altres àmbits penals.

3. Marc teòric i conceptual

3.1 La classificació penitenciària: el tercer grau penitenciari

La LOGP estableix tres classes o tipus d'establiments penitenciaris: els establiments de preventius, els de compliment i els denominats especials. Els establiments de preventius són centres d'àmbit provincial que tenen com a finalitat la retenció i custòdia de detinguts i presos. Segons estableix la LOGP en el seu art. 8.1 i el RP en els articles 96 i ss, en aquests establiments només haurien de complir-s'hi, amb caràcter excepcional, penes i mesures de seguretat que no excedeixin de sis mesos. Per la seva banda, els establiments especials tenen un caràcter essencialment assistencial. La personalitat o la situació especial del subjecte determina el seu internament en ells dividint-se en tres tipus: Centres hospitalaris, Centres psiquiàtrics i Centres de rehabilitació social. Amb tot cal assenyalar que l'augment de la criminalitat, el rigor pressupostari i la resistència social i ciutadana a construir nous centres, han convertit en especialment difícil i sovint en inviables aquestes previsions legals. En tercer lloc, els establiments de compliment es troben lligats a l'execució de les penes privatives de llibertat i poden ser de règim tancat, ordinari i obert.

Els establiments penitenciaris de règim tancat tenen caràcter excepcional, degut a la perillositat intrínseca dels interns que els ocupen. El caràcter prevalent dels principis d'ordre, disciplina i seguretat, fa que existeixi un major control de les activitats dels interns, els quals hi romanen fins que disminueixin o desapareguin les raons que en determinaren l'ingrés. A aquest règim hi accedeix l'intern quan bé inicialment o bé per involució de la seva personalitat o conducta, es trobi classificat en primer grau, per tractar-se d'interns extremadament perillosos o manifestament inadaptats als règims ordinari i obert o qualificats de perillositat extrema i inadaptats al règim propi dels establiments de preventius.

El règim obert és l'entremig entre el tancat i l'obert, i en ell s'hi destinen els interns classificats en segon grau, bé en classificació inicial, bé per progressió del primer grau o regressió del tercer. L'heterogeneïtat de la població interna

que acull aquest règim fa imprescindible, per a una adequada convivència, la correcta assignació a cada intern, de la unitat de classificació més adequada a les seves característiques i necessitats.

El règim obert ha estat considerat una de les grans novetats de la reforma penitenciària iniciada amb l'aprovació de la Llei orgànica general penitenciària de 1979. Es tracta d'una modalitat de compliment atenuat equiparable als sistemes de semi-llibertat existents en altres països i té la virtut principal d'afavorir un període intermedi entre la presó ordinària i la principal, que serveixi de preparació per a la plena incorporació de l'intern a la vida social. Les denominades presons obertes no incorporen els obstacles físics contra l'evasió (murs, reixats de ferro, vigilància exterior, etc.) i s'inspiren en el principi de l'autoresponsabilitat dels interns. Per tant, hi ha una absència de control rígids tals com escorcolls, intervencions de visites i correspondència, que contradiguin la confiança que com a principi inspira aquestes institucions. El Reglament penitenciari es refereix a tres classes d'establiments de règim obert (art. 80RP): els Centres oberts o d'inserció social, les Seccions obertes i les Unitats dependents. Els interns sotmesos a aquest règim, a diferència de la resta de penats, podran sortir de l'Establiment per desenvolupar les activitats laborals, formatives, familiars, de tractament o d'altre tipus, destinades a facilitar la seva ressocialització. De fet, aquesta forma de règim es configura com un instrument indispensable en un sistema sancionador orientat a la ressocialització, ja que manté els avantatges de l'ingrés (en concret, la possibilitat de seguir un tractament), reduint però de forma dràstica els inconvenients propis de l'efecte dessocialitzador de la presó, en permetre la inserció laboral del subjecte, una major fluïdesa i normalització en la relació amb els familiars i el contacte diari amb la realitat externa. No hi ha dubte que aquest sistema de compliment té un dèficit en relació a l'efecte preventiu especial negatiu de la pena, és a dir, en els fins d'innocuïtzació i d'aïllament social que pretenen també determinades penes. Per aquesta raó, aquest règim només resultarà operatiu en relació amb aquells interns l'evolució dels quals permeti vaticinar un comportament respectuós amb la llei penal.

El model dissenyat per la LOGP és molt flexible, i ve presidit per la idea de no mantenir un intern en un grau inferior al que mereix. Tal i com ja s'ha

assenyalat prèviament, els interns sotmesos a aquest règim podran sortir de l'Establiment per desenvolupar activitats laborals, formatives, familiars, de tractament o d'altre tipus, destinades a facilitar la seva ressocialització. Aquestes sortides hauran de ser planificades i regulades per la Junta de tractament, si bé amb caràcter general el temps mínim de permanència al Centre ha de ser de vuit hores (art. 86RP). Aquesta previsió configura el denominat règim obert ordinari. Tanmateix, el Reglament penitenciari de 1996 introdueix dues modalitats noves de compliment del tercer grau que venen a conformar el règim obert restringit i una modalitat especialment ampla de règim obert. Així doncs, és possible restringir les particularitats del tercer grau, amb l'objectiu d'adaptar les condicions generals previstes per a aquest règim als interns amb una peculiar trajectòria delictiva, personalitat anòmala o condicions singulars. En aquests casos, el Reglament disposa que hauran d'acordar-se condicions de vida adequades a les característiques dels interns. Malgrat que la legislació és doncs poc explícita, en la pràctica es permet l'establiment de condicions, controls o mitjans de tutela adequats a les característiques dels interns sotmesos a aquest règim. Aquesta modalitat de compliment del règim obert ha d'afavorir igualment la cerca, per part de l'intern, d'un mitjà de subsistència per al futur, o el contacte amb alguna institució de suport o acollida per preparar la seva llibertat. Aquest règim obert restringit resulta també aplicable a les dones penades classificades en tercer grau que acreditin la impossibilitat de desenvolupar un treball remunerat a l'exterior. Si es produeix aquesta situació i s'acredita que les penades desenvolupen efectivament tasques de treball domèstic al domicili familiar, aquest tindria també la consideració de treball extern.

L'article 86.4 del RP configura una modalitat especial de compliment del règim obert, i ofereix la possibilitat excepcional que l'intern no acudeixi al Centre penitenciari a dormir, sempre que voluntàriament accepti ser controlat fora del Centre, mitjançant dispositius telemàtics o altres mecanismes de control suficients. En aquest cas, l'intern únicament haurà de romandre al centre el temps necessari per a dur a terme el tractament, les entrevistes o controls presencials. Per tant, aquesta modalitat de compliment, en torn a la qual gira la

present recerca, suposo per al penat la possibilitat de dur una vida similar a la que duria el penat que accedeixi a la llibertat condicional.

En els darrers anys s'han anat introduint alguns canvis en la legislació, de caire restrictiu, orientats a donar resposta al debat públic que ha acompanyat a la presó oberta a arrel de certs desajustaments detectats en el funcionament de la mateixa, alguns exagerats i altres de dramàtiques conseqüències.

La reforma del Codi penal mitjançant la LO 7/2003 ha tingut una profunda incidència en la regulació del tercer grau i ha significat un retrocés important en la configuració del sistema de compliment derivat de la LOGP de 1979. El nou article 36.2CP estableix un "període de seguretat" en virtut del qual en les penes de presó superiors a cinc anys, la classificació del condemnat en tercer grau de tractament no podrà efectuar-se fins al compliment de la meitat de la pena imposada. Es preveu però la reversió al règim general de compliment per acord raonat del Jutge de vigilància, sempre que no es tracti de delictes de terrorisme o criminalitat organitzada. El nou règim legal del tercer grau amenaça els avantatges inherents a la flexibilitat del compliment. A més, la LO 7/2003 ha introduït un nou art. 72.5 a la LOGP, pel que s'afegeixen exigències relatives a la reparació del dany per a l'accés al tercer grau. El RP 1996 exigeix també que concorri una valoració favorable de les següents circumstàncies: personalitat i historial individual, familiar, social i delictiu de l'intern, duració de les penes, medi familiar, social al que retorna el reclús, i recursos, facilitats i dificultats existents en cada cas i moment per al bon èxit del tractament (articles 104.3 i 102.2 RP). D'aquest conjunt de variables, previstes com a criteris comuns a tots els processos de classificació, el Reglament disposa que haurà de valorar-se especialment l'historial delictiu i la integració social del penat. En la configuració dels anteriors criteris, s'adverteix un especial interès en destacar l'aspecte relatiu a l'historial delictiu, així com les expectatives d'integració social. D'aquesta manera es pretenen evitar les disfuncions produïdes sovint en la pràctica, derivades de la valoració exclusiva o de la concessió d'una importància excessiva a la conducta penitenciària de l'intern, tenint en compte l'existència de subjectes que presenten una gran perillositat criminal, principalment algunes personalitats psicopàtiques, amb una alta capacitat d'adaptació al medi penitenciari.

Com a supòsit excepcional, el Reglament contempla el dels penats amb malalties molt greus, amb sofriments incurables, que poden ser classificats en tercer grau, amb independència de les variables que intervinguin en el procés de classificació, per raons humanitàries i de dignitat personal, atenent a la dificultat per delinquir i a la seva escassa perillositat (art. 104.4 RP). Pot sorprendre, en aquest darrer punt, la previsió de condicions més restrictives per a la concessió del tercer grau a les persones que es troben en aquesta situació que els previstos legalment per a la concessió de la llibertat condicional. Tanmateix cal recordar que la prèvia classificació en tercer grau és requisit inexcusable per a merèixer aquest benefici. De tota manera, la regulació del Codi penal (art. 93) i la jurisprudència constitucional imposen una interpretació generosa de l'article 104.4 RP, que eviti la subordinació de les raons humanitàries a les consideracions de perillositat criminal.

3.2 Els sistemes de control electrònic monitorat: concepte i funcionament

Els sistemes de control electrònic monitorat permeten la localització geogràfica d'una persona en un determinat àmbit geogràfic, ja sigui controlant la seva presència o la seva absència d'un lloc determinat, ja sigui seguint els seus desplaçaments.

El desenvolupament tecnològic permet en l'aplicació de dos models de monitoració electrònica, l'anomenat model estàtic i el conegut com a mòbil o de segona generació. L'existència d'aquests dos sistemes de control constitueixen una manifestació de l'evolució i l'adaptació de la tecnologia als nous contextos socials i als nous reptes que aquests plantegen. Seguidament revisarem els elements bàsics d'ambdós sistemes, així com els fins que pretenen o permeten ambdós models.

A) Els sistemes de control electrònic *de primera generació o de control estàtic* pretenen registrar la presència o l'absència d'un individu en un lloc determinat. El funcionament d'aquest dispositiu exigeix comptar amb tres elements: un emissor, un receptor i un centre de control. El transmissor, que s'annexa al turmell de l'individu monitorat, comunica per mitjà de senyals de radio amb el

receptor ubicat al lloc designat pel Jutge i respecte del qual es controla la presència o l'absència del subjecte. El receptor registra la senyal des de la turmellera quan aquesta es troba en l'àrea de recepció, de tal manera que l'individu és monitorat únicament quan es troba en aquesta àrea. Si el nivell de recepció de senyals és molt dèbil o inexistent en les hores d'assignació, el receptor envia automàticament, per via de la línia telefònica terrestres o mòbil, un missatge al centre de control. Des d'aquest centre es determina si l'absència és lícita o no, en atenció als horaris d'assignació fixats pel Jutge. El desenvolupament tecnològic ha permès dotar al receptor d'una bateria auxiliar que assegura, en cas de caiguda del sector elèctric, una autonomia de funcionament d'un mínim de dotze hores. Alguns receptors incorporen un aparell de telefonia mòbil que connecta exclusivament amb el centre penitenciari però que permet l'aplicació d'aquest sistema a persones que no disposen de línia telefònica.

Aquest sistema és el més utilitzat fins a la data en l'àmbit del Dret comparat, i és el que l'Administració penitenciària catalana utilitza per al control dels penats en tercer grau penitenciari, als que s'autoritza a pernoctar al seu propi domicili, sense necessitat de retornar al Centre penitenciari, en aplicació de les disposicions previstes a l'article 86.4 RP.

Existeix tanmateix una segona modalitat de monitoració estàtica, desenvolupada més recentment, i que permet controlar la proximitat de l'individu respecte d'un determinat lloc o persona. Aquesta modalitat es coneix com a monitoració bilateral, car afecta a dos individus: la persona supervisada i la persona protegida. La base d'aquest sistema recau en la instal·lació d'un receptor al domicili de la persona protegida, de manera que permet alertar a aquesta en els casos en que el subjecte monitorat es troba a una determinada distància. El dispositiu permet també l'enviament d'una alarma de forma automàtica al centre de monitoració, quan es registra la presència de l'individu.

En darrer lloc, podem també referir-nos a la utilització de sistemes de verificació de veu per al control de la presència o absència d'un subjecte respecte del lloc designat. Aquests sistemes utilitzen un ordinador central programat en el que es registra inicialment la veu de l'individu sotmès a control,

de tal manera que amb posterioritat el mateix ordinador servirà per efectuar les trucades telefòniques de forma aleatòria i per a comprovar, atenent a determinats elements del patró de veu de l'individu, que és el penat qui, efectivament, atén a la trucada.

B) Els sistemes de control electrònic monitorat de segona generació o de *control mòbil o "tracking"*

A diferència dels sistemes estàtics, que permeten conèixer que una persona es troba en un lloc concret durant períodes predeterminats, els sistemes de control monitorat mòbil suposen el seguiment de forma continuada dels moviments del subjecte monitorat.

A nivell tècnic, la monitoració mòbil requereix la utilització d'una turmellera que actua com a emissor, un receptor estàtic localitzat al domicili del subjecte i un receptor portàtil que l'individu ha de portar subjecte a la cintura quan es desplaça. El sistema de localització funciona a través del sistema GPS (*global positioning system*) que permet localitzar l'individu portador de l'equip amb una gran precisió i amb escàs marge d'error. La necessitat de comptar amb una senyal ininterrompuda de com a mínim tres satèl·lits i el risc que aquesta senyal pugui quedar anul·lada, especialment en ambients metropolitans amb una elevada densitat d'edificis, ha portat a la incorporació tècnica de les antenes telefòniques dels sistemes GSM (*Global service mobile*). Els sistemes de monitoració mòbil permeten definir i controlar diversos paràmetres en el pla d'execució de cada subjecte supervisat, car poden introduir-se en el programa horaris i zones amb la finalitat de configurar un pla individualitzat de compliment. A més, en el programa poden introduir-se zones d'inclusió i d'exclusió, és a dir, llocs en els que el subjecte hagi de trobar-se o no pugui visitar en horaris predeterminats. Entre les zones d'exclusió poden trobar-s'hi els llocs que acullen menors (escoles, parcs,...), llocs freqüentats per la víctima (domicili, lloc de treball, centres comercials, etc), llocs sensibles en matèria de delinqüència (zones de tràfic de drogues, prostitució, etc.)

El control continuat al que se sotmet al subjecte mitjançant els sistemes de segona generació pot veure's matisat segons la forma concreta de supervisió o monitoració adoptada:

- en la monitoració passiva o retrospectiva, la informació relativa als desplaçaments del subjecte es recull en temps real i s'emmagatzem en el propi receptor GPS, de manera que les dades es transmeten mitjançant trucades en hores predefinides o bé una vegada al dia. S'accedeix per tant a la informació de forma retrospectiva. La falta d'una major immediatesa fa d'aquesta tècnica una modalitat adequada en els supòsits en els que la vulneració no requereixi d'una intervenció immediata.
- La monitoració activa o de seguiment continuat implica el control i la transmissió en temps real de totes les informacions al centre de control. Aquesta modalitat requereix una dotació important de recursos car la informació flueix de forma continuada. Això requereix també una dotació important en recursos humans.
- El mode semiactiu o híbrid combina les dues opcions, ja que funciona habitualment segons el mode passiu però permet la transmissió en temps real al centre de control d'una alerta de violació de les obligacions, dels horaris o de les zones d'exclusió. Quan l'individu monitorat entra en una zona d'exclusió o quan s'absenta del lloc on hauria de romandre, es transmet immediatament l'alarma al centre de control. Aquest sistema pot ser utilitzat de forma retrospectiva si la persona monitorada actua d'acord amb les condicions estipulades, però pot activar-se com a sistema de monitoració activa si intenta manipular l'equip o si entra en una zona d'exclusió.

3.3 Àmbits d'aplicació dels sistemes de control electrònic monitorat a l'ordenament jurídic penal espanyol

L'ordenament jurídic penal espanyol contempla la utilització dels sistemes de monitoració electrònica en tres àmbits diferents: el de les mesures cautelars, en l'execució de penes de compliment en la comunitat, i en el tercer grau d'execució penitenciària.

En primer lloc, i amb caràcter previ, cal posar de manifest que la major part de normes que preveuen l'aplicació dels sistemes telemàtics tenen rang infralegal, de manera que l'única excepció a aquesta regla general es troba en la regulació de les prohibicions d'aproximació a la víctima o familiars, ja s'hagin imposat com a mesura cautelar o com a pena. Alguns autors han posat de manifest la necessitat d'atendre al principi de legalitat en la regulació d'aquesta matèria i donar cobertura legal a la utilització d'instruments que influeixen de manera important en la configuració de l'execució de penes i mesures, i que poden, en alguna de les seves configuracions, afectar als drets fonamentals de les persones que s'hi troben sotmeses¹. Aquesta proposta, que esdevé especialment rellevant en l'àmbit de l'execució de penes de presó, ha estat tradicionalment desatesa per l'administració penitenciària, i el control telemàtic acaba essent una mostra més de les demandes de submissió a la Llei de l'execució penitenciària.

A) Mesures cautelars per a la protecció de les víctimes de la violència de gènere.

La Llei d'enjudiciament criminal espanyola no preveu el recurs a la utilització dels sistemes de monitoració electrònica per al control de l'aplicació de les mesures cautelars personals. Tal vegada, la única excepció a aquesta afirmació ve donada pel recent desenvolupament de mesures per a la protecció de les víctimes de la violència domèstica i de gènere.

¹ TÉLLEZ AGUILERA, A., Nuevas penas y medidas alternativas a la prisión, 2005, p.102; GUDÍN RODRÍGUEZ-MAGARIÑOS, Sistema penitenciario y revolución telemática, RDPP, 2005, p. 186 y ss.

La introducció de mitjans electrònics per al control de mesures aplicades a supòsits de violència domèstica i de gènere s'ha produït de forma paulatina. I de fet, aquesta possibilitat no apareix fins a l'aprovació de la LO 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de protecció integral contra la violència de gènere (en endavant, LOVG). La LOVG introdueix, més enllà de les mesures cautelars ja contingudes en la LECrim i de l'ordre de protecció, un catàleg de mesures d'assegurament que poden ser imposades de forma separada o conjuntament, i fins i tot de forma acumulada a altres mesures cautelars². Les mesures contemplades són la sortida del domicili per part de l'inculpat per violència de gènere, la prohibició d'aproximar-se a la persona protegida i la prohibició de comunicació amb aquesta³. L'article 64.3 de la Llei estableix la facultat d'acordar la utilització d'instruments amb la tecnologia adequada per verificar de manera immediata l'incompliment de la prohibició d'aproximació de l'inculpat a la persona protegida. En aquesta fase processal, els sistemes de control electrònic tenen com a finalitat el control de l'aproximació de l'inculpat a qualsevol lloc on la víctima es trobi, ja sigui el seu domicili, lloc de treball o qualsevol altre que aquesta freqüenti.

Per a donar compliment a la finalitat pretesa, els sistemes de primera generació, el funcionament dels quals ha estat explicat en l'apartat anterior, resulten amb tota probabilitat insuficients. L'èxit de la mesura es pot incrementar si s'ofereix a la víctima un localitzador, de tal manera que hi hagi una emissió de senyals si ambdós dispositius s'aproximen.

La previsió continguda en aquesta llei obre la porta a l'extensió, en un futur, de sistemes de monitoració electrònica en l'àmbit de les mesures cautelars, i també a sistemes de control de segona generació, que permetin el seguiment continuat de l'individu allí on es trobi. Això exigeix sens dubte un estudi en profunditat de les qüestions tècniques però també legals i morals que aquests sistemes plantegen. En tot cas però, cal valorar positivament el fet que

² Vid. art. 61 LOVG.

Vid. MUERZA (Coord.), SEMPERE, IÑIGO, op.cit, p.79; SÁNCHEZ BARRIOS. I., en SANZ, GONZÁLEZ, MARTÍNEZ, (Coords.) *Ley de medidas de protección integral contra la violencia de género*, Iustel, Madrid, 2005, p. 250 y 252.

³ Vid. art 61 LOVG.

aquestes mesures, afavoreixin el manteniment de l'inculpat en la comunitat, contribuint a un ús més restrictiu de les mesures privatives de llibertat.

B) Compliment de penes o substitució d'aquestes.

Els sistemes de control electrònic monitorat s'estableixen per al control del compliment de la pena de localització permanent i també d'altres penes privatives de drets.

En primer lloc, la pena de localització permanent constitueix una de les novetats penològiques introduïdes per les reformes al Codi penal aprovades el 2003. Malgrat que la doctrina ha posat ja de manifest que la novetat és només relativa, donat l'antecedent existent en la figura de l'arrest domiciliari, el cert és que la previsió de la pena de localització permanent en la nova Llei ha d'analitzar-se sobretot des de la perspectiva de les noves possibilitats aplicatives que ofereixen les noves tecnologies.

La pena de localització permanent, regulada a l'article 37CP, consisteix en l'obligació de romandre el penat al seu domicili o al lloc determinat pel jutge en sentència. La duració prevista per a aquesta pena és de 12 dies que han de complir-se en principi de forma continuada, tot i que la Llei reconeix la possibilitat d'acordar el compliment discontinu. L'àmbit d'aplicació de la pena de localització permanent es redueix a la sanció d'infraccions lleus constitutives, doncs, de meres faltes.

En la regulació continguda al Codi penal no s'ofereix cap referència a la seva execució. Així, tot i que en l'Exposició de motius de la LO 15/2003 s'expressa que aquesta pena "se basa en la aplicación de nuevas medidas que proporciona el desarrollo de la tecnología", el cert és l'article 37 CP no hi fa cap referència, i només en el Real Decreto 515/2005, de 6 de maig, pel que s'estableixen les circumstàncies d'execució d'aquesta pena⁴. De nou doncs,

⁴ Vegeu, GARCÍA ALBERO, R., *Comentarios al Nuevo Código penal*, (art. 37), 2004, p.356; MOTA BELLO, J.F., "Las penas de localización permanente y de prohibición de residencia, de aproximación y de comunicación con la víctima y otras personas", *Las penas y sus alternativas*, CDJ, IV., 2005, p. 47; TÉLLEZ AGUILERA, A., op.cit., 2005.

l'aplicació d'aquests sistemes s'obvia en la Llei i es remet a la regulació reglamentària.

El Reglament de 2005 obliga, en el seu article 14, a sol·licitar la conformitat dels titulars del domicili designat pel Jutge per a l'execució de la pena, quan es requereixi la instal·lació dels mitjans telemàtics. Si no es compta amb el consentiment d'aquests, els serveis socials penitenciaris han de comunicar-ho al Jutge per tal que aquest fixi un altre sistema de control, generalment, amb la col·laboració dels agents de les Forces i Cossos de Seguretat de l'Estat o bé amb sistemes de verificació de veu⁵.

En segon lloc, es preveu també l'aplicació de sistemes de control electrònic per a supervisar l'execució de la pena d'allunyament i de la prohibició d'aproximació o comunicació amb la víctima o els seus familiars. Les successives reformes a les que s'ha sotmès la llei penal substantiva i processal en l'ordenament penal espanyol a arrel de la recerca d'una major adequació en la resposta punitiva al problema de la violència domèstica i de gènere, ha contribuït a un progressiu canvi en el contingut dels articles 48 i 57 CP, caracteritzat en general per un enduriment de les penes⁶.

Com que es tracta de penes accessòries, l'àmbit d'aplicació d'aquestes penes privatives de drets, queda delimitat als supòsits previstos a l'article 57 CP. Aquest precepte estableix una vinculació estreta entre l'aplicació d'aquesta pena i la naturalesa del delictes comès. A més el precepte obliga també a valorar la relació entre agressor i víctima, entre subjecte actiu i passiu del delictes. L'article 57 CP resultant de la LO 15/2003 fa esment també dels supòsits en que calgui aplicar de forma conjunta una pena privativa de llibertat i una privativa de drets.

⁵ Vegeu la Instrucció 13/2005 de la Direcció General d'Instituciones Penitenciarias, per a l'execució de la pena de localització permanent. Vid. també MOTA BELLO, J.F., "Las penas de localización permanente y de prohibición de residencia, de aproximación y de comunicación con la víctima y otras personas", *Las penas y sus alternativas*, CDJ, IV, 2005, p.50; TÉLLEZ AGUILERA, op.cit., 2005, p.108.

⁶ SANZ MULAS, a SANZ, GONZÁLEZ, MARTÍNEZ, op.cit., 2005, p.157.

Tant l'ample àmbit d'aplicació d'aquestes penes privatives de drets com l'increment en la pràctica del nombre de sentències vinculades a la violència domèstica i de gènere, convertiren en indispensable una referència per part del legislador de les possibilitats de control del compliment d'aquestes penes. A banda dels sistemes tradicionals basats en la supervisió policial i la pròpia denúncia de la persona protegida, la gran novetat que aporta el quart paràgraf de l'article 48 és el reconeixement dels sistemes de control electrònic monitorat com a instrument de control. L'article 48.4 faculta al Jutge o tribunal per a acordar que el control d'aquestes mesures es realitzi a través d'aquells mitjans electrònics que ho permetin.

En aquest àmbit resulta també especialment convenient plantejar-se la idoneïtat de recórrer a sistemes de seguiment o "tracking" per garantir la no aproximació del penat a la víctima, i per tant, la seguretat personal d'aquesta.

C) Execució penitenciària

La presència de la monitoració electrònica en l'àmbit de l'execució penitenciària és gairebé inexistent. Cap precepte de la LOGP en preveu la seva aplicació, i els reglaments que la desenvolupen han estat bastant minsos en la previsió d'aquestes tècniques en l'execució de penes privatives de llibertat. Certament el motiu principal és cronològic, donat l'escàs desenvolupament d'aquestes tecnologies fins ben entrada la dècada dels noranta. En tot cas, el Reglament penitenciari de 1996 només acull la possibilitat d'utilització d'aquests sistemes en dues ocasions. En primer lloc, a l'article 71.1, en relació als principis generals que informen el manteniment de la seguretat dels Establiments penitenciaris, i on es declara la preferència per la utilització de mitjans electrònics quan existeixin diferents mitjans d'igual eficàcia orientats a garantir la seguretat al centre⁷. La segona de les opcions d'aplicació és la prevista a l'article 86.4, en relació amb el control dels interns en règim obert, i que és l'objecte principal d'estudi d'aquest treball d'investigació. L'article 86 reconeix als interns en tercer grau, a diferència de la resta de penats en primer i segon

⁷ GUDIN RODRÍGUEZ MAGARIÑOS, Sistema penitenciario y revolución telemática, 2005, p. 163

grau, la possibilitat de desenvolupar, fora de l'establiment penitenciari, les activitats laborals, formatives, familiars o de tractament que facilitin la seva integració social. Per a la planificació i regulació d'aquestes sortides és competent la Junta de tractament del centre, la qual ha de definir els horaris, la periodicitat, i els mitjans de control i seguiment de les sortides. En tot cas, i com a regla general, el paràgraf quart de l'article 86 del Reglament penitenciari fixa el temps mínim de permanència al Centre en vuit hores diàries, cosa que obliga al penat a, com a mínim, pernoctar a l'establiment. Aquest funcionament general del règim obert pot flexibilitzar-se, tal i com ja hem vist anteriorment, en els supòsits previstos en l'apartat quart, quan l'intern accepta sotmetre's a un control de la seva presència fora del Centre penitenciari mitjançant dispositius telemàtics adequats o altres mecanismes de control suficients⁸.

En l'àmbit de l'Estat espanyol, la *Dirección general de Instituciones penitenciarias* ha suplert la inexistència en el Reglament de requisits especials per a l'aplicació d'aquesta modalitat de compliment, amb la *Instrucción 13/2001, sobre Aplicación del art.86.4 del Reglamento penitenciario*. Aquesta instrucció centra l'aplicació d'aquest precepte a supòsits en els que concorren circumstàncies específiques⁹ que o bé dificulten o agreugen l'ingrés intermitent a presó, o bé poden resultar contraproductius amb el procés d'inserció comunitària que el penat es troba en vies de consolidar, i que s'observa, principalment, amb la seva incorporació al món laboral. En tot cas, les circumstàncies contemplades en la Instrucció són merament orientatives, i el

⁸ Vid. ARMENTA/RODRÍGUEZ, *Reglamento penitenciario comentado: análisis sistemático y recopilación de legislación*, Alcalá de Guadaíra, 2004, pp.199 y ss. PARÉS GALLÉS, *Ejecución penal mediante control electrónico: presente y futuro*, PJ, núm. 46.

⁹ Segons la Instrucció 13/2001, s'inclouen entre les circumstàncies específiques, les "de índole personal, familiar, sanitaria, laboral, de tratamiento u otras análogas que, para su debida atención, requieren del interno una mayor dedicación diaria que la permitida con carácter general por el tiempo mínimo de permanencia en el establecimiento abierto, o bien resultan incompatibles con las condiciones o características propias de éste. Algunos de estos motivos podrían ser: las madres con hijos, las convalecencias médicas, las condiciones laborales especiales, la finalización de programas de intervención seguidos en unidades extrapenitenciarias cuando aún no se ha terminado de cumplir la condena impuesta, los reingresos motivados por causas judiciales anteriores a la obtención de la libertad condicional, etc,...".

Per a un anàlisi detallat de la Instrucció, vegeu GUDÍN MAGARIÑOS, *Sistema penitenciario y revolución telemática*, op.cit., p.166 i ss.

Centre penitenciari haurà d'atendre a criteris complementaris¹⁰ relatius a les circumstàncies personals del penat i també a les possibilitats pràctiques d'instal·lació dels sistemes de monitoració electrònica al domicili del penat¹¹.

Del text de l'article 86.4 se'n desprèn que, en la mesura que el sotmetiment ve a substituir l'internament nocturn del penat, la submissió del penat a aquest sistema de control, haurà de reduir-se a les hores de pernoctació¹². Es pretén d'aquesta manera garantir la localització de l'individu durant vuit hores, n les quals ja no prima el procés d'integració del subjecte en la comunitat, sinó que es facilita al subjecte la seva permanència en un entorn menys hostil que el penitenciari.

Precisament de l'aplicació de la monitoració electrònica en aquest àmbit a Catalunya es compta ja amb un estudi de resultats importants publicat el febrer de 2006 pel *Centre d'estudis jurídics i formació especialitzada de Catalunya*¹³. La recerca evidencia com l'aplicació de la modalitat de compliment prevista a l'article 86.4RP no tan sols no suposa un risc per a la comunitat, sinó que contribueix efectivament a realitzar els fins de reinserció que es prediquen del règim obert. En aquest sentit, del total de 304 persones condemnades a penes privatives de llibertat que l'any 2001 foren classificades en tercer grau en el seu ingrés al Centre penitenciari, i sotmeses a un seguiment durant un període d'aproximadament quatre anys, només un 17,4% dels individus de la mostra foren sotmesos a aquesta fórmula flexible d'execució del tercer grau. D'entre

¹⁰ La instrucció recull entre els criteris orientadors de la decisió respecte de l'atorgament d'aquesta modalitat de compliment de la pena: que el subjecte hagi romàs en tercer grau de tractament durant el període mínim necessari per valorar la seva capacitat d'autorresponsabilitat, l'obtenció d'una valoració positiva en les diferents avaluacions sobre el compliment del programa de tractament, l'alarma social generada per la seva activitat delictiva, l'estabilitat de la seva situació laboral, socio-familiar i personal, i la susceptibilitat d'obtenir un pronòstic favorable de reinserció social als efectes de la seva llibertat condicional.

¹¹ La Instrucció es refereix, en aquest sentit, a la necessitat que l'intern posseeixi en el seu domicili d'una infraestructura adequada per a la instal·lació del dispositiu de localització, i també a l'acceptació expressa del penat i de la resta d'adults que integren la unitat familiar respecte de la instal·lació dels dispositius.

¹² Si bé també aquesta idea ha de poder flexibilitzar-se en atenció als horaris laborals del penat.

¹³ Centre d'Estudis jurídics i formació especialitzada. Generalitat de Catalunya. "La classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó", Invesbreu núm. 30, Justidata núm. 43., febrero 2006.

aquests, però, cap d'ells va reincidir en el període de seguiment, en front a una taxa de reincidència del 9,2% dels sotmesos a tercer grau i en front a una taxa general de reincidència penitenciària fixada en 37.4%. L'èxit dels resultats, en termes de reincidència, no pot atribuir-se únicament a la utilització de sistemes de control telemàtic, ja que la població afectada per aquesta taxa inclou també aquells que gaudiren del règim previst al 86.4RP sense submissió al control telemàtic. En tot cas però, el que sí mostren les dades obtingudes és que si eventualment es percep un major risc en els subjectes a qui s'aplica el control telemàtic, en comparació amb aquells que gaudeixen del 86.4 sense aquesta forma de control, els resultats a efectes de reincidència són idèntics.

4. Hipòtesis

Atenent als objectius específics de la recerca, i en especial a la voluntat d'analitzar a quins subjectes s'ha estat aplicant el control electrònic monitorat, es presenten seguidament unes hipòtesis de partida. Aquestes hipòtesis han de contribuir a delimitar l'àmbit d'estudi de la recerca i enfocar-lo als objectius pretesos.

1. Disposar d'una ocupació laboral o bé tenir càrregues familiars constitueixen factors decisius per a la concessió del règim previst al 86.4 Reglament penitenciari i/o del control electrònic annex. Tanmateix, és possible que el control electrònic s'apliqui a interns que no tenen parella ni fills, de tal manera que el menor vincle familiar porti a considerar la utilitat dels sistemes de control electrònic.

2. Les variables sexe, edat, nacionalitat i tipus de delictes comès incideixen en l'aplicació de la monitoració electrònica en el règim previst a l'article 86.4 RP.

3. L'aplicació del 86.4 respon a la voluntat d'aplicar un règim que permeti a l'Administració penitenciària per premiar la conducta d'un determinat intern, ja que suposa la possibilitat d'executar la pena en un règim molt similar a la llibertat condicional sense complir els requisits d'aquesta.

4. Els subjectes a qui s'aplica la monitoració electrònica prevista en l'art. 86.4 no la perceben com un càstig, tot i suposar una injerència en la seva vida personal i familiar

5. Els tècnics encarregats de la supervisió del compliment la 86.4 consideren que aquesta mesura pot ser estesa als supòsits de llibertat condicional.

6. Els tècnics encarregats de la supervisió consideren positiu el seguiment continuat al penat i no només durant les hores que hagi d'estar a casa.

5. Metodologia

La recerca consta de dues fases amb les que es pretén obtenir un coneixement ampli de la utilització dels sistemes telemàtics per part de l'Administració penitenciària catalana. D'una banda, s'ha realitzat un estudi dels casos en que aquests sistemes foren imposats durant un determinat període que abarca fins a tres anys. D'altra banda, a fi de complementar les dades objectives amb les percepcions de les persones que han experimentat l'aplicació d'aquests sistemes, ja sigui com a usuaris, ja com a supervisors, s'han repartit uns qüestionaris a nivell del territori català. Es pretén que la combinació dels resultats aportats per les dues línies d'investigació aportin un coneixement més acurat sobre l'aplicació de la monitoració electrònica a Catalunya.

5.1 Estudi de casos amb aplicació de monitoració electrònica

5.1.1 Participants

La població estudiada està formada pels interns que durant el període comprès entre l'1 de gener de 2004 i el 31 de desembre de 2006 (3 anys) han estat complint condemna en el règim previst en l'article 86.4 del Reglament penitenciari a les presons de Catalunya.

El període de temps en què els interns han estat classificats en 86.4 és diferent en cada cas. Hi ha interns que van començar la mesura abans del 2004 i que l'han finalitzada en algun moment del trienni estudiat. Altres han iniciat la mesura en el període estudiat i molts d'ells encara no l'han finalitzat.

Durant el trienni estudiat, hi ha hagut un total de 1.110 resolucions emeses per l'administració penitenciària favorables¹⁴ a l'aplicació als sol·licitants del règim previst en l'article 86.4 RP que corresponen a 1.019 persones. D'entre aquests individus, 935 han estat objecte d'una única resolució en 86.4; 78 en tenen

¹⁴ D'entre les resolucions favorables, 664 s'inicien i finalitzen dins del període estudiat; 283 resolucions s'han iniciat en el període estudiat i però han finalitzat posteriorment o encara no finalitzades (199, en data d'extracció de les dades); i finalment es computen 163 resolucions iniciades amb anterioritat a l'1 de gener de 2004 però finalitzades durant el període estudiat.

dues i 6 en tenen 3 durant aquest període. Les resolucions favorables al compliment del tercer grau penitenciari segon les disposicions del 86.4RP corresponen a 377 controls telemàtics i a 733 resolucions que no apliquen aquest tipus de mesura. Per tant, el control telemàtic s'aplica a una tercera part dels interns que accedeixen a aquest règim.

S'han sotmès a estudi els 1.019 subjectes als que s'ha aplicat el règim. D'aquests, 78 tenen dues resolucions relatives al 86.4 i 6 en tenen dues. La resta (935), només té una resolució. Quan es tracta de persones amb diverses mesures, s'estudiarà només una d'elles que correspondrà a l'última gaudida¹⁵.

En síntesi doncs, la població objecte d'estudi queda definida de la següent manera:

- 1.019 persones que han estat sotmeses a 86.4 en algun moment del trienni 2004-2006
 - 348 de les quals han estat sotmeses a control telemàtic (34,2%) i
 - 671 no ho han estat (65,8%)
- L'edat mitjana dels interns en el moment de la concessió és de 39,4 anys
- El 16% són dones (163 internes) i el 84% homes (856 interns)
- 185 interns són estrangers i 834 són espanyols (18,2% i 81,8%, respectivament)

5.1.2 Variables, recollida de dades i tractament estadístic

L'estudi recull una variable explicada i diverses variables explicatives. La variable explicada és l'aplicació o no aplicació del control telemàtic quan l'intern és classificat en 86.4. Les variables explicatives són totes aquelles que poden

¹⁵ Aquesta decisió està basada en què hi ha més probabilitat de trobar informació processal-penal dels interns referida a la última condemna, si es dóna el cas que les mesures corresponen a condemes diferents.

tenir alguna incidència en l'aplicació o no d'aquest control telemàtic per part dels equips tècnics. Entre les variables explicatives hi hem inclòs les següents:

- Característiques personals del subjecte: s'hi inclou l'anàlisi de l'edat, sexe, nacionalitat, l'estat civil del penat i el número de fills. Es pretén que aquestes variables contribueixin a perfilar les característiques personals dels subjectes a qui, un cop han accedit al règim previst en l'article 86.4RP, se'ls aplica el control telemàtic. En especial es pretén determinar quines d'entre les característiques personals del subjecte influeixen en la resolució que emet l'Administració. A banda de les variables clàssiques de referència (sexe, edat i nacionalitat), hem volgut tenir en compte en aquesta recerca l'estat civil del penat i el número de fills a fi de contrastar si la situació familiar de l'intern és determinant de l'aplicació del control electrònic.
- Característiques penals i penitenciàries: s'estudia el delictes principal pel qual ha estat condemnat el subjecte a fi de determinar si aquesta dada és presa en consideració per l'Administració. També s'estudia el nombre de condemnes anteriors, i el Centre que proposa la mesura. Aquesta darrera variable permetrà conèixer l'eventual existència de diferències en l'aplicació del control electrònic en els diferents centres penitenciaris.
- Variables relatives a l'aplicació de la mesura: s'estudia en aquest àmbit la motivació de la mesura que queda plasmada en la resolució de l'Administració favorable a la concessió del règim obert previst a l'article 86.4 RP. També s'analitza la durada de la mesura, així com el temps que transcorre entre diferents moments temporals (proposta de la mesura, accés al tercer grau, data prevista d'accés a la llibertat condicional i/o definitiva, etc.).
- Variables relatives a la finalització de la mesura. S'estudien els motius que han portat a la finalitzar el compliment del règim de l'article 86.4RP, ja siguin per un compliment inadequat d'aquest, ja sigui per l'accés a una nova etapa del compliment penitenciaris.

L'annex 1 relaciona les variables estudiades, algunes de les quals han estat recollides directament de les bases de dades mentre que d'altres han estat derivades a partir d'altres dades. Un exemple de variable obtinguda a partir d'altres dades és la referida al temps transcorregut entre l'aplicació del 3r grau i l'accés a la llibertat condicional, calculada a partir de la diferència entre les dates d'un i altre fet.

Les dades provenen de dues bases de dades i han estat facilitades pel Servei de Medi Obert de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Una d'aquestes bases és l'anomenada SIPC o Sistema d'Informació Penitenciària de Catalunya; l'altra base de dades és pròpia del Servei de Medi Obert i conté informació exclusiva dels interns en art. 86.4.

Pel que fa al tractament estadístic, les tècniques aplicades són, d'una banda, descriptives (freqüències i mitjanes) i, de l'altra, de comparació entre els grups amb/sense control telemàtic (chi-quadrat i t-test per a grups paramètrics independents). Les anàlisis han estat realitzades amb SPSS.

5.2 Opinions i percepcions dels subjectes involucrats en l'aplicació del control monitorat¹⁶

La segona part de la recerca té per objecte l'anàlisi de les opinions i percepcions que general l'aplicació dels sistemes de control electrònic monitorat. La recerca incorpora els resultats dels qüestionaris realitzats a penats que han experimentat la utilització d'aquests sistemes i als tècnics encarregats de la seva implantació i seguiment. Les opinions d'aquestes

¹⁶ Per a la realització d'aquesta segona part de la recerca s'ha comptat amb la col·laboració inestimable de Sr. Joan Pere Queralt Beltran, Cap del Servei de Medi Obert i Serveis Socials, de la Direcció General de Recursos i Règim penitenciari, del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, que des del primer moment va interessar-se pel contingut de la recerca i va animar a la seva realització. En la tasca de recollida dels qüestionaris s'ha comptat també amb la col·laboració de la Sra. Saray Valdivieso del mateix Servei. A tots dos, les autores de la recerca volem fer-los palesa la nostra gratitud.

D'altra banda, la realització de la recerca no hauria estat possible sense la col·laboració dels penats i els tècnics de l'Administració penitenciària que varen acceptar omplir el qüestionari dissenyat. També a tots ells volem fer-los arribar el nostra agraïment.

persones han de contribuir a una visió més acurada de les possibilitats aplicatives d'aquests sistemes, així com d'aquells aspectes que caldria millorar per a garantir-ne una correcta aplicació.

5.2.1 Participants i metodologia

La segona part de la recerca s'ha orientat a analitzar les opinions i percepcions que genera l'aplicació dels sistemes de control electrònic monitorat. A tal fi s'han elaborat dos models de qüestionaris que han estat distribuïts entre agents de dos col·lectius que coneixen l'aplicació d'aquests sistemes: d'una banda, els penats sotmesos al control electrònic monitorat en el compliment del tercer grau penitenciari en la modalitat prevista en l'article 86.4 del RP, i de l'altra, els tècnics a qui s'encomana la supervisió del compliment d'aquesta forma d'execució. El conjunt de les dades sobre les que es basa aquesta investigació han estat doncs obtingudes a través de les preguntes consignades en el formulari tipus que es va distribuir entre membres dels dos col·lectius esmentats i que pot ésser consultat a l'ANNEX 3 i 4. El qüestionari fou creat *ad hoc* per a aquesta investigació i es presentava en dues modalitats atenent al col·lectius al que anava dirigit, per bé que, en ambdós casos estava integrat per quinze preguntes.

En el qüestionari destinat als interns es consignaren tres tipus diferents de preguntes. En primer lloc les relatives a les característiques del penat: sexe, edat, ocupació i formació, família. En segon lloc, les qüestions relacionades amb les circumstàncies de compliment del 86.4. I en tercer lloc, la seva valoració d'aquesta forma de compliment de la pena privativa de llibertat a partir de la seva experiència personal.

El qüestionari dirigit als tècnics se centrava en la valoració d'aquesta modalitat de compliment, amb referències també als criteris que els tècnics consideren que cal avaluar a l'hora de decidir qui pot optar a aquesta modalitat de compliment, així com els principals avantatges i inconvenients que es detecten, i finalment encara, la possibilitat d'estendre'n l'aplicació a altres àmbits de l'execució penal.

Val a dir que la distribució dels qüestionaris no es preveia senzilla, en especial per la dificultat de contactar amb els penats en tercer grau penitenciari que no tinguessin presència habitual al centre penitenciari. A més, la concessió d'una beca postdoctoral a la coordinadora de la recerca i la conseqüent estada de sis mesos (maig a novembre) a l'Institut de Criminologia de la Universitat de Cambridge (Regne Unit) varen contribuir a alentir el ritme de distribució de les enquestes. En aquest sentit els membres de l'equip de recerca no podem sinó agrair fermament la col·laboració dispensada pel Servei de Medi Obert i Serveis Socials del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, que va col·laborar a agilitzar la distribució dels qüestionaris entre els diferents centres del territori català. En aquest sentit, el Servei de Medi Obert, va fer arribar els qüestionaris als tècnics dels Centres Oberts i de compliment del tercer grau dels diferents establiments penitenciaris catalans, de manera tal que aquells que ho consideressin escaient participessin de forma voluntària en la recerca contestant a les preguntes consignades al qüestionari. Al seu torn, els tècnics s'encarregaren també de fer arribar el qüestionari als penats que es trobaven sotmesos a monitoració electrònica per tal que també aquests poguessin, de forma voluntària, participar en la investigació. La distribució dels qüestionaris va efectuar-se a partir del mes d'octubre de 2007, i això generà un retard en l'elaboració de les conclusions finals.

En tot cas el nombre de qüestionaris completats i retornats a les autores de la recerca ha estat de 86 penats i 34 tècnics. No resulta possible avaluar el grau de participació d'ambdós col·lectius en atenció a les respostes obtingudes en relació al nombre de qüestionaris enviats, en tant que els qüestionaris no eren nominals i la participació era voluntària.

És important assenyalar que els qüestionaris lliurats incorporaven una nota introductòria en la qual s'explicava breument als destinataris quins eren els objectius de la recerca, alhora que se'ls animava a participar en l'estudi i se'ls agraïa la seva col·laboració voluntària en el mateix.

En l'aspecte metodològic destaca que de l'instrument emprat en la investigació se n'elaboraren diverses versions abans d'optar per una de definitiva, tant en la versió destinada als tècnics com en la prevista per als penats. En la investigació

s'ha seguit un mètode d'anàlisi descriptiu dels qüestionaris i qualitatiu en la valoració de les respostes obertes formulades a ambdós col·lectius intervinents. Les dades s'han tractat amb el sistema estadístic SPSS.

6. Resultats

La descripció dels resultats obtinguts es realitza en dos apartats, de manera que s'ofereixen primer els resultats referents a la revisió dels casos en els que ha estat aplicada la modalitat de compliment del tercer grau penitenciari que estableix l'article 86.4 RP, i en segon lloc, es plasmen els resultats obtinguts en els qüestionaris.

6.1 Descripció dels interns a qui s'aplica el 86.4 RP

El nombre d'interns en Centres penitenciaris que durant el període d'estudi han estat classificats segons les previsions de l'article 86.4 RP són 1.019.

Respecte a les variables individuals s'observa que l'edat mitjana dels classificats en aquest règim és de 39 anys. Es constata així mateix que el 60% dels subjectes que gaudeixen d'aquest règim tenen entre 29 i 49 anys, de tal manera que en la franja compresa entre els 18 i 28 anys només s'hi compten un 20% dels individus.

Un 84% dels individus són homes i un 16% dones. Resulta especialment interessant contrastar aquesta dada amb la relativa a la taxa d'interns que, per sexes, compleix una pena privativa de llibertat. De les dades globals d'interns en centres penitenciaris publicades al Butlletí semestral d'informació estadística bàsica¹⁷ se'n desprèn que en el període 2004-2006, la proporció d'homes és del 93% i la de dones del 7%. Per tant, la població femenina que accedeix al règim de l'article 86.4 RP en compliment del tercer grau penitenciari és superior al conjunt de la població penitenciària. Aquestes xifres varien tanmateix quan es pren en consideració la població classificada en tercer grau penitenciari. De l'elaboració de la font citada en resulta que en el període de referència la taxa de dones en tercer grau gira entorn al 10% del total de la població

¹⁷ El Butlletí semestral d'informació estadística bàsica pot ser consultat a la pàgina web del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. En aquesta recerca es treballa amb les dades publicades en l'edició de Juliol de 2007 que recull dades comparatives dels anys anteriors.

penitenciària. En aquest sentit doncs pot considerar-se elevada la proporció de penades que accedeixen al règim de compliment previst al 86.4 RP.

En relació a la nacionalitat dels subjectes, un 81% són espanyols i només el 18% estrangers. D'entre els estrangers, un 8,6% provenen de l'àrea del Magrib i un 4,1% d'Amèrica, de manera que el 5% es reparteix entre ciutadans europeus, l'Àfrica i Àsia. En comparar la taxa d'estrangers en aquesta modalitat de compliment amb la d'estrangers en tercer grau penitenciari, les dades extretes del Butlletí semestral esmentat, permeten concloure que en el període de referència la proporció d'estrangers en tercer grau fluctua entre el 24% i el 26%¹⁸, essent per tant la proporció de nacionals espanyols, d'aproximadament el 75%. En conseqüència, la proporció d'interns amb nacionalitat espanyola que accedeix a aquesta modalitat de compliment és superior a la dels espanyols classificats en tercer grau penitenciari i també a la dels nacionals espanyols interns en Centres penitenciaris.

No existeixen diferències rellevants en relació a l'estat civil dels subjectes estudiats, essent similar la proporció de solters i casats (44,4 i 36,9% respectivament).

Atenent als trets de la condemna imposada, és de destacar que els penats que integren aquest grup no difereixen de les característiques generals de la població penitenciària. En aquest sentit, els delictes computats es corresponen amb les proporcions generals existents en la població reclusa, amb un clar predomini dels delictes contra la salut pública i dels delictes contra el patrimoni (51,3% i 27,1% respectivament). Es constata que, de mitjana, els penats acumulen tres causes diferents, i que la pena imposada té una durada de 1.999 dies de mitjana, això és, aproximadament, cinc anys i mig de condemna.

En relació als Centres penitenciaris que a Catalunya han imposat en major mesura el recurs al 86.4 RP són Wad Ras (27,8%), el Centre Obert de

¹⁸ La taxa és també inferior a la proporció d'estrangers en les presons catalanes per al període de referència. El Butlletí semestral d'informació estadística bàsica fixa una proporció d'estrangers en presons d'un 30% al primer semestre de 2004, un 33,5% al 2005, i d'un 35% el 2006.

Barcelona (18%) i el Centre de joves (13%). En un 91% dels casos l'intern es troba ubicat en un centre penitenciari de la província on té fixada la seva residència. El motiu al·legat per a l'aplicació del recurs és en un 32,7% dels supòsits laboral, en un 28,1% mèdic, en un 14,5% familiar i en el 24,6% restant s'al·leguen altres motius.

La mitjana de temps transcorregut entre la classificació en tercer grau i l'aplicació del 86.4 és de 405 dies, és a dir, d'aproximadament un any i un mes. I des que es proposa l'aplicació del règim fins que aquest es fa efectiu transcorren una mitjana de 21 dies.

Taula 1: Mitjanes de les variables quantitatives pel que fa a la totalitat de la població estudiada (amb i sense control telemàtic).

Variables	N	Mitjana	Desviació
Edat quan la concessió del 86.4	1019	39,364	11,4852
Nombre de fills	878	1,49	1,514
Pena efectiva	1018	1999,13	1602,334
Nombre de causes	957	3,43	4,208
Nombre estades anteriors amb condemna	957	,23	,845
Temps entre la classificació en 3r grau i aplicació del 86.4	1000	404,93	300,368
Temps entre la proposta i la mesura	990	21,73	31,316
Temps que dura la mesura de 86.4	821	262,25	206,884
Temps entre la classificació en 3r grau i la data de compliment de 2/3 parts	894	688,03	354,930
Temps entre la classificació en 3r grau i la data de compliment de ¾ parts	917	838,86	406,910
Temps entre la classificació en 3r grau i la data de prevista de compliment definitiu	939	1289,16	623,704
Temps entre la classificació en 3r grau i la llibertat definitiva	80	918,46	668,544
Temps entre la classificació en 3r grau i la llibertat condicional	671	736,78	351,204

Taula 2: Distribució en freqüències de les categories de les variables qualitatives. Dades per a la totalitat de la població estudiada (amb i sense control telemàtic).

Variables	Categories	N	%
Àrea geogràfica de procedència	Espanya	834	81,8
	Europa occidental (sense Espanya)	25	2,5
	Europa de l'Est	4	,4
	Magrib	88	8,6
	Àfrica (sense Magrib)	20	2,0
	Amèrica	42	4,1
	Àsia	6	,6
Espanyol o estranger	Espanyol	834	81,8
	Estranger	185	18,2
Sexe	Home	856	84,0
	Dona	163	16,0
Edat en intervals	18-28 anys	211	20,7
	29-39 anys	379	37,2
	40-49 anys	243	23,8
	50 o més anys	186	18,3
Estat civil	Solter	443	44,4
	Casat	368	36,9
	Vidu	28	2,8
	Separat o divorciat	159	15,9
Centre que proposa la mesura	CO Barcelona	183	18,0
	CO Lleida	124	12,2
	CP Brians	4	,4
	Wad Ras	282	27,8
	CP Figueres	28	2,8
	CP Girona	33	3,3
	CP Homes BCN	96	9,5
	CP Joves	132	13,0
	CP Ponent	1	,1
	CP Tarragona	57	5,6
CP Quatre Camins	75	7,4	

Continuació taula anterior

Variabls	Categorles	N	%
CP en la província de residència	Sí	914	91,6
	No	84	8,4
Necessitat de la mesura	Familiar	66	14,5
	Laboral	149	32,7
	Mèdica	128	28,1
	Altres	112	24,6
Motiu de finalització de la mesura	Cessament	23	2,8
	Defunció	6	,7
	Evolució conducta negativa	65	7,9
	Fi necessitat	38	4,6
	Llibertat condicional	583	71,0
	Llibertat definitiva	48	5,8
	Regressió	1	,1
	Suspensió judicial	43	5,2
	Altres	14	1,7
	Delicte	Faltes	2
Lesions		51	5,0
Contra la llibertat		10	1,0
Contra la llibertat sexual		19	1,9
Contra la Hisenda pública i SS		11	1,1
Contra administració pública		9	,9
Contra la seguretat col·lectiva (drogues)		523	51,3
Falsedats		35	3,4
Contra administració de justícia		3	,3
Contra ordre públic		10	1,0
Delicte	Homicidi	32	3,1
	Contra el patrimoni i ordre socioeconòmic	276	27,1
	No consta	38	3,7

6.2 Diferències entre els interns amb i sense control telemàtic

En primer lloc convé assenyalar que s'han detectat poques diferències significatives entre els interns classificats en 86.4 controlats telemàticament i aquells que no han estat objecte d'aquest control (vegeu Taula 3 i Taula 4), la qual cosa posa de manifest que no existeix un patró preestablert per part de l'Administració penitenciària basat en les característiques personals dels interns i que determini quins d'ells poden accedir a aquesta forma de compliment del tercer grau penitenciari.

Pel que fa a les característiques personals, la única diferència significativa entre els grups ve donada per l'edat dels penats quan es concedeix el règim del 86.4. En aquest sentit es detecta que el subjectes sotmesos a control telemàtic són 3 anys més joves que els no sotmesos a aquesta forma de control (37,5 anys, enfront 40,3). Això vindria a assenyalar que probablement aquest control s'aplica més freqüentment a persones més joves, per a les quals pot ser necessari un plus de supervisió. No hi ha, en canvi, diferències rellevants pel que fa al sexe dels penats, l'àrea geogràfica de procedència, l'estat civil o el nombre de fills. (Vid. Taula 4).

En segon lloc, pel que fa a les característiques penals i penitenciàries, no s'ha trobat diferències en la pena efectiva, donat que ambdós grups ronden els 5 anys i mig de condemna, ni en el nombre de causes per les que compleixen presó, que és de mitjana superior a les 3 causes, ni en quant al delictes principals. Tanmateix sí hi ha diferències, en el nombre de condemnes anteriors que els ha portat a presó. En aquest sentit, la mitjana de condemnes prèvies que acumulen els interns que no han estat sotmesos a control telemàtic duplica la dels controlats telemàticament (0,27 enfront 0,13). Certament aquesta dada pot resultar sorprenent, car indica que aquells interns a qui s'assigna el compliment del tercer grau per la via del 86.4RP i als que s'aplica control electrònic tenen menys condemnes prèvies que aquells a qui no s'aplica aquesta forma de control. O, dit en altres paraules, el major control s'estaria aplicant a individus que, atenent a la seva menor història delictiva, semblen presentar un menor risc. Una possible explicació d'aquest fet radica en la major

edat dels interns a qui no s'aplica el control, dada que porta a presumir que es tracta de subjectes més experimentats en les seves carreres delictives. Una altra hipòtesi que podria obrir-se és la de valorar si la supervisió que s'exerceix sobre els interns a qui no s'instal·la un aparell de control telemàtic és encara més intensiva.

Respecte de l'aplicació de la mesura, s'han trobat diferències significatives en la seva durada. Les dades analitzades evidencien que l'aplicació del règim del 86.4 amb control telemàtic té una durada superior (291 dies de mitjana) a la que en resulta en aquells casos en que no s'aplica aquest control (251 dies, de mitjana). Això és, els penats monitorats telemàticament passen més dies en el règim del 86.4.

Es detecten també diferències estadísticament significatives en relació al motiu d'aplicació de la mesura, de tal manera que la primera conclusió rellevant en aquest àmbit és que l'aplicació del control telemàtic per part de l'Administració respon a un context determinat que el fa necessari o recomanable. En aquest sentit, d'entre les quatre categories que es recullen (familiar, laboral, mèdica, altres), la categoria "per necessitat familiar" consta en un 22,4% dels casos entre els sotmesos a control telemàtic i, per contra, només en un 12,1%, en la resta. Entre aquests darrers, la categoria més freqüent és "per necessitat mèdica", que assoleix una proporció del 31,5%, mentre que en el cas dels controlats telemàticament aquest motiu s'al·lega només en un 5,6% dels casos. Per tant, la monitoració electrònica no s'aplica, generalment, en aquells casos en que l'accés al règim del 86.4, això és, sense haver de pernoctar al centre, es justifica per motius mèdics. Però en canvi, sí que s'aplica la monitoració quan s'esgrimeixen necessitats familiars. Aquesta conclusió pot estar relacionada amb l'element de supervisió i de control rigorós que s'atribueix als aparells telemàtics. Des d'aquesta perspectiva, el control intensiu o més estricte que exerceix la monitoració electrònica es considera innecessària en els supòsits que l'intern accedeix a un règim de compliment més lax per raons de salut. Destaca també en relació a les motivacions, que el criteri "Laboral", que és precisament el més al·legat en ambdós grups, coincideix quantitativament tant en un grup d'interns com en l'altre (33,6% entre els sotmesos a control telemàtic i 32,4% entre els no sotmesos a aquest control).

Quant a la celeritat en l'aplicació de la mesura, no es detecten diferències en el temps de dilació entre la classificació en 3r grau i l'aplicació del 86.4 (entorn dels 405 dies, és a dir, més d'un any en ambdós casos) ni entre la proposta de la mesura i l'aplicació efectiva (entorn de 22 dies en ambdós casos)

Pel que fa a la diferent aplicació de la mesura en els centres penitenciaris, l'aplicació del control telemàtic és més freqüent al CO Lleida, al CP Girona, al CP Joves i al CP Tarragona. Inversament, és més freqüent el no control telemàtic al CO Barcelona, Wad-Ras, CP Figueres, CP Homes Barcelona i CP Quatre Camins. És de destacar que, tot i que Wad-Ras i el CO Barcelona destacaven en termes generals per una aplicació generosa del règim previst en el 86.4 RP, apareixen com a menys proclius a l'ús dels mitjans telemàtics per al control del penat durant els períodes de pernoctació al seu propi domicili.

De l'estudi de diverses temporalitats entre la classificació en 3r grau i els diferents moments de compliment, s'ha trobat que els dos grups són diferents pel que fa a:

- Temps entre la classificació en 3r grau i el compliment de les 2/3 parts de la condemna (759 dies en el grup de telemàtics i 650 en el grup de no telemàtics).
- Temps entre la classificació en 3r grau i el compliment de les 3/4 parts de la condemna (924 dies en el grup de telemàtics i 794 en el grup de no telemàtics).
- Temps entre la classificació en 3r grau i la data prevista de compliment definitiu (1396 dies en el grup de telemàtics i 1235 en el grup de no telemàtics).
- Temps entre la classificació en 3r grau i la llibertat condicional (773 dies en el grup de telemàtics i 720 en el grup de no telemàtics).

Les xifres aportades mostren com, malgrat no existir diferències significatives en relació a les circumstàncies personals i penitenciàries dels subjectes que compleixen part del tercer grau penitenciar en el règim previst al 86.4 RP amb control telemàtic o no, el cert és que els sotmesos a control telemàtic estan a

més distància d'accedir al grau d'execució de la pena que permeti considerar l'atorgament de la llibertat condicional o definitiva. En aquest sentit es fa evident que el control telemàtic s'orienta i possibilita l'accés del penat a unes condicions de compliment que, per la seva similitud amb el règim de vida que suposa la llibertat condicional, de no existir el mecanisme previst en l'article 86.4 es mantindria encara en un règim menys flexible.

En relació al motiu de finalització de la mesura, s'han trobat algunes diferències estadísticament significatives entre els dos grups. De les dades analitzades se'n desprèn que són més els controlats telemàticament que finalitzen la mesura per atorgament de la llibertat condicional (74,4% enfront 69,7%), mentre que són menys els que la finalitzen per llibertat definitiva (1,7% enfront 7,5%). Resulta evident que l'accés a la llibertat condicional és, per a ambdós grups la causa més freqüent de finalització del règim de l'article 86.4. Tanmateix la diferència detectada en la taxa de penats inclosos en cadascun dels dos grups que accedeix a la llibertat condicional exigeix plantejar-nos quina n'és la raó. No resulta aplicable en aquesta recerca la motivació esgrimida en el treball efectuat per CAPDEVILA i altres (2006) en relació a la finalització del tercer grau penitenciari d'aquells subjectes que hi foren classificats inicialment. En l'esmentat treball s'oferia com una explicació força fidedigna el fet que els subjectes que no havien accedit a la llibertat condicional abans de l'excarceració, complien penes més curtes i en conseqüència accedien directament a la llibertat definitiva. No obstant aquest raonament no és extrapolable a la nostra recerca, car les penes imposades als dos grups estudiats han resultat ser de similar durada, entorn dels cinc anys, sense que pugui valorar-se una diferència significativa. Per aquesta raó, una interpretació possible passaria per vincular les dades relatives a la finalització de la mesura amb el motiu de l'accés a aquest règim. És a dir, en el cas dels subjectes no sotmesos a control telemàtic, hi hauria una proporció més elevada de resolucions favorables amb motivacions mèdiques corresponents a supòsits en que el subjecte no es trobaria en situació favorable per a la concessió de la llibertat condicional perquè no compliria els requisits exigits en la llei penal. Si bé difícilment podria justificar-se la presència del subjecte en un règim lax de compliment del tercer grau penitenciari quan el penat no compleix amb el

requisit del pronòstic individualitzat i favorable de reinserció social que preveu el Codi penal per a la llibertat condicional, l'existència de raons mèdiques podria haver afavorit la decisió relativa a la classificació en tercer grau i en els termes del 86.4.

En els casos que la finalització de la mesura no és positiva, s'hi detecta una evolució negativa de la conducta en el 9,4% dels casos entre els sotmesos a control telemàtic i del 7,3% en l'altre grup. Es constata, amb aquesta darrera dada, que la submissió a formes de supervisió intensiva, com la que representa la monitoració electrònica, afavoreix la detecció dels casos d'incompliment o de compliment incorrecte que generen una finalització anticipada de la mesura. Els supòsits de regressió de grau són gairebé inexistents en cap dels dos grups.

Finalment, resulta també destacable que no hi ha diferències significatives en el temps transcorregut entre la classificació en 3r grau i la concessió de la llibertat definitiva

Taula 3: Mitjanes dels valors de les variables quantitatives dels grups “amb control telemàtic” i “sense control telemàtic”. Valors de la comparació entre ambdós grups (T-Test) i significació estadística (Sig.).

Variabls	¿Control telemàtic?	N	Mitjana	T-Test	Sig.
Edat quan la concessió del 86.4	No	671	40,333	3,762	,000 *
	Sí	348	37,497		
Nombre de fills	No	586	1,48	-,142	,887
	Sí	292	1,50		
Pena efectiva	No	670	2033,55	1,036	,301
	Sí	348	1932,86		
Nombre de causes	No	631	3,57	1,644	,101
	Sí	326	3,14		
Nombre estades anteriors amb condemna	No	631	,27	2,680	,007 *
	Sí	326	,13		
Temps entre la classificació en 3r grau i aplicació del 86.4	No	660	413,69	1,285	,199
	Sí	340	387,92		
Temps entre la proposta i la mesura	No	652	21,04	-,966	,334
	Sí	338	23,07		
Temps que dura la mesura de 86.4	No	587	250,86	-2,850	,005 *
	Sí	234	290,82		
Temps entre classificació en 3r grau i data de compliment de 2/3 parts	No	581	649,57	-4,461	,000 *
	Sí	313	759,43		
Temps entre classificació en 3r grau i data de compliment de ¾ parts	No	602	794,44	-4,621	,000 *
	Sí	315	923,77		
Temps entre classificació 3r grau i data prevista de compliment definitiu	No	621	1234,62	-3,771	,000 *
	Sí	318	1395,67		
Temps entre la classificació en 3r grau i la llibertat definitiva	No	68	902,37	-,510	,611
	Sí	12	1009,67		
Temps entre la classificació en 3r grau i la llibertat condicional	No	456	719,82	-1,986	,048 *
	Sí	215	772,76		

(*) diferències significatives entre els grups estudiats.

Taula 4. Distribució de les categories de les variables qualitatives en els dos grups estudiats (amb i sense control telemàtic). Valors de la comparació entre ambdós grups (Chi-quadrat) i significació estadística (Sig.).

Variables	Categories	N	Amb control telemàtic		Sense control telemàtic		Chi-quadrat	Sig.
			N	%	N	%		
Àrea geogràfica de procedència	Espanya	834	295	84,77%	539	80,33%	7,006	,320
	Europa occidental (sense Espanya)	25	5	1,44%	20	2,98%		
	Europa de l'Est	4	0	0,00%	4	0,60%		
	Magrib	88	30	8,62%	58	8,64%		
	Àfrica (sense Magrib)	20	6	1,72%	14	2,09%		
	Amèrica	42	11	3,16%	31	4,62%		
	Àsia	6	1	0,29%	5	0,75%		
Espanyol o estranger	Espanyol	834	295	84,77%	539	80,33%	3,043	,081
	Estranger	185	53	15,23%	132	19,67%		
Sexe	Home	856	298	85,63%	558	83,16%	1,043	,307
	Dona	163	50	14,37%	113	16,84%		
Edat en intervals	18-28 anys	211	94	27,01%	117	17,44%	18,434	,000 *
	29-39 anys	379	127	36,49%	252	37,56%		
	40-49 anys	243	82	23,56%	161	23,99%		
	50 o més anys	186	45	12,93%	141	21,01%		
Estat civil	Solter	443	157	46,31%	286	43,40%	5,903	,116
	Casat	368	131	38,64%	237	35,96%		
	Vidu	28	5	1,47%	23	3,49%		
	Separat divorciat	159	46	13,57%	113	17,15%		

Centre proposa mesura	que la	CO Barcelona	183	60	17,34%	123	18,39%	74,215	,000 *
		CO Lleida	124	53	15,32%	71	10,61%		
		CP Brians	4	0	0,00%	4	0,60%		
		Wad Ras	282	75	21,68%	207	30,94%		
		CP Figueres	28	5	1,45%	23	3,44%		
		CP Girona	33	23	6,65%	10	1,49%		
		CP Homes BCN	96	28	8,09%	68	10,16%		
		CP Joves	132	71	20,52%	61	9,12%		
		CP Ponent	1	0	0,00%	1	0,15%		
		CP Tarragona	57	21	6,07%	36	5,38%		
		CP Quatre Camins	75	10	2,89%	65	9,72%		

(*) diferències significatives entre els grups estudiats.

Taula 5: Continuació taula anterior

Variables	Categories	N	Amb control telemàtic		Sense control telemàtic		Chi-quadr at	Sig.
			N	%	N	%		
CP en la província de residència	Sí	914	310	89,60%	604	92,64%	2,715	,099
	No	84	36	10,40%	48	7,36%		
Necessitat de la mesura	Familiar	66	24	22,43%	42	12,07%	41,992	,000 *
	Laboral	149	36	33,64%	113	32,47%		
	Mèdica	128	6	5,61%	122	35,06%		
	Altres	112	41	38,32%	71	20,40%		
Motiu de finalització de la mesura	Cessament	23	8	3,42%	15	2,56%	21,961	,005 *
	Defunció	6	0	0,00%	6	1,02%		
	Evolució conducta negativa	65	22	9,40%	43	7,33%		
	Fi necessitat	38	5	2,14%	33	5,62%		
	Llibertat condicional	583	174	74,36%	409	69,68%		
	Llibertat definitiva	48	4	1,71%	44	7,50%		
	Regressió	1	1	0,43%	0	0,00%		
	Suspensió judicial	43	15	6,41%	28	4,77%		
Altres	14	5	2,14%	9	1,53%			

	Faltes	2	1	0,29%	1	0,15%		
	Lesions	51	22	6,32%	29	4,32%		
	Contra la llibertat	10	3	0,86%	7	1,04%		
	Contra la llibertat sexual	19	9	2,59%	10	1,49%		
	Contra la Hisenda pública i SS	11	5	1,44%	6	0,89%		
	Contra administració pública	9	3	0,86%	6	0,89%		
Delicte	Contra la seguretat col·lectiva (drogues)	523	178	51,15%	345	51,42%	8,866	,714
	Falsedats	35	11	3,16%	24	3,58%		
	Contra administració de justícia	3	1	0,29%	2	0,30%		
	Contra ordre públic	10	1	0,29%	9	1,34%		
	Homicidi	32	11	3,16%	21	3,13%		
	Contra el patrimoni i ordre socioeconòmic	276	87	25,00%	189	28,17%		
	No consta	38	16	4,60%	22	3,28%		

(*) diferències significatives entre els grups estudiats.

Lesions – Contra la llibertat sexual (sig. ,751); Lesions - Contra la seguretat col·lectiva (drogues) (sig. ,193); Lesions - Homicidi (sig. ,427); Lesions - Contra el patrimoni i ordre socioeconòmic (sig. ,565); Contra la llibertat sexual - Contra la seguretat col·lectiva (drogues) (sig. ,230); Contra la llibertat sexual – Homicidi (sig. ,358); Contra la llibertat sexual - Contra el patrimoni i ordre socioeconòmic (sig. ,154); Contra la seguretat col·lectiva (drogues) – Homicidi (sig. ,969); Contra la seguretat col·lectiva (drogues) - Contra el patrimoni i ordre socioeconòmic (sig. ,473); Homicidi - Contra el patrimoni i ordre socioeconòmic (sig. ,743).

6.3 Resultats dels qüestionaris

En l'exposició dels resultats obtinguts en els qüestionaris ens centrarem en primer lloc en les respostes facilitades pels penats que compleixen part del tercer grau penitenciari en la modalitat prevista en l'article 86.4RP i revisarem en segon lloc les corresponents als tècnics que en supervisen l'execució. Finalment es proposa contrastar la concordança o les divergències expressades pels dos col·lectius en la seva percepció de la utilització del control electrònic monitorat per a la supervisió de l'execució penitenciària.

6.3.1 Qüestionari a penats

Han contestat el qüestionari un total de 86 penats, procedents, sobretot, dels centres de joves de Barcelona (23,2%), de dones de Barcelona (16,3%) i obert de Barcelona (16,3%). Del total de penats intervinents en l'estudi, 71 són homes, xifra que representa un 82,6% del total, i només 15 dones, això és, un 17,5%. En tot cas, com que la participació en l'estudi ha estat voluntària, resulta aventurat afirmar que aquestes xifres reflecteixen la distribució de la població sotmesa a control electrònic. Es confirma però que les dades es corresponen en bona mesura amb les extrems de la revisió de casos de penats sotmesos al 86.4RP en la primera part de l'estudi, on es computava l'aplicació de la monitoració electrònica a un 84% d'homes i un 16% de dones.

L'edat mitjana dels penats enquestats és de 38 anys, amb un rang entre 22 i 64 anys.

Pel que fa a la situació laboral, la pràctica totalitat, el 92,8%, confirma que treballa. D'això se'n deriva que la situació laboral del penat que es troba en tercer grau penitenciari està estretament vinculada amb l'execució per la via que se sotmet a estudi en aquesta recerca, ja sigui com a factor que ocasiona o justifica la concessió d'aquest règim, ja sigui com a conseqüència d'aquest fet. Això és, del resultat obtingut se'n desprèn que el fet de disposar el penat d'una ocupació laboral ha estat en la major part de casos el motiu que ha portat a la concessió d'aquest règim a fi de facilitar el manteniment de la feina, per bé que

no poden excloure's els casos en que hagi estat precisament aquest règim el que hagi afavorit que el penat aconseguixi un lloc de treball.

En relació a la situació familiar, destaca que el 80,2% té parella estable, i un 64,7% té fills a càrrec i, majoritàriament, conviuen amb tres o més persones a la llar (74,1%). L'existència d'un marc familiar al qual el penat es reinsereix en veure's deslliurat de la pernoctació al Centre penitenciari és també un criteri rellevant en la valoració de l'oportunitat de concessió d'aquest règim.

Respecte al grau de formació, el 65,7% manifesta tenir estudis primaris, el 24,7% batxillerat, i un 9,4% estudis universitaris.

En síntesi doncs, d'aquestes primeres dades relatives al penat se'n desprèn que es tracta de persones amb una vida estructurada: treballen la majoria, tenen parella estable i gairebé dues terceres parts tenen fills.

Entrant ja en la revisió de les circumstàncies de l'execució de la pena que han estat reflectides pels penats en els qüestionaris, destaca, en primer lloc, que pràcticament un 90% dels penats que han participat en la recerca han estat sotmesos al control electrònic per temps superior a 2 mesos, i d'entre aquests, un 47,7% hi ha estat més de 6 mesos. Es tracta efectivament d'una durada molt llarga, que sens dubte haurà de ser contrastada amb ulteriors respostes del penat, on es valori si aquest percep com una càrrega el fet d'haver de portar els mecanismes tècnics per a la supervisió i tolerar l'accés de l'Administració a una parcel·la de la seva intimitat familiar i personal, o bé si considera que compensa aquesta càrrega amb la possibilitat de no haver d'acudir al centre penitenciari per a pernoctar-hi durant el mateix període. Doncs bé, de les respostes obtingudes a la qüestió relativa a si prefereixen el control telemàtic o pernoctar al centre, la gran majoria dels interns, fins a un 96,5% dels participants, opten per la primera de les possibilitats. De fet, només dos dels subjectes han manifestat una preferència per passar la nit al centre.

En relació a les possibles dificultats que el penat pot percebre durant el compliment de la mesura, cal dir que dels 86 penats que han contestat el qüestionari, 24 no han manifestat cap dificultat. Aquesta dada es considera especialment rellevant pel fet que, en la mesura que el propi qüestionari, en la

pregunta 11, s'oferien algunes possibles respostes, alhora que es deixava l'oportunitat que la persona ampliés també el ventall inicial, podem presumir que aquells penats que no han assenyalat cap inconvenient és perquè amb tota probabilitat no consideren que en concorri cap. De la resta, dels 62 penats que sí han assenyalat que aquesta forma de compliment comporta també algunes dificultats, se n'han recollit 76 dificultats repartides en els següents termes:

Taula 6: Dificultats durant el compliment

Dificultats durant el compliment	Freqüència	Percentatge	Percentatge vàlid
Horaris molt estrictes de compliment	5	6,58%	8,1%
Problemes amb la utilització dels aparells	14	18,42%	21,0%
Visibilitat de la turmellera	46	60,53%	62,9%
Conflictes amb persones que viuen en la mateixa casa	3	3,95%	1,6%
Provoca molèsties físiques o ferides	8	10,53%	6,5%
Total	76	100,00%	100,0%

Destaquen com a factors percebuts com a menys positius d'aquest sistema de supervisió, la visibilitat de la turmellera, que ha estat invocada en un 62,9% d'ocasions, i els problemes amb la utilització dels aparells (21%). També cal destacar que un 6,5% dels enquestats han assenyalat que la turmellera provoca molèsties físiques i fins i tot ferides, de tal manera que, en relació als drets que l'aplicació d'aquests sistemes restringeixen o priven, sembla que caldria incloure-hi també, en ocasions, la integritat física. Les respostes consignades en aquesta recerca es corresponen amb les que podem trobar en literatura especialitzada, especialment en l'àmbit anglosaxó, en la que es valoren les percepcions dels penats en relació a les circumstàncies d'execució d'una pena. La supervisió electrònica obliga al penat a portar la turmellera les vint-i-quatre hores del dia malgrat que el control al que es deu la seva utilització es concentra generalment en només vuit hores diàries, el temps durant el qual el penat hagi de pernoctar a casa seva. En les setze hores restants, en les que el penat participa d'activitats laborals, familiars o fins i tot de lleure, ha de mantenir en funcionament la turmellera i per tant veure en major o menor mesura afectada la seva intimitat, el seu honor i, tal vegada, fins i tot, la

integritat física. D'altra banda, resulta probablement poc concisa la referència als "problemes amb la utilització dels aparells". Tot i que aquesta problemàtica hagi pogut generar-se en alguna ocasió per una falta de diligència del penat, el cert és que la literatura ha posat també de manifest que no són infreqüents els errors en el funcionament dels aparells que generen alarmes per incompliment quan el penat es troba efectivament en el lloc i temps assenyalats, o bé interferències amb la línia telefònica, etc. A falta de més detall en la resposta obtinguda pensem que aquesta dificultat exposada en un 21% de les ocasions pot atribuir-se a algun dels criteris esmentats.

Un 8,1% ha apuntat com a dificultat durant el compliment al fet que els horaris resulten molt estrictes i un 1,6% al conflictes amb persones que viuen a la mateixa llar.

A fi i efecte d'aprofundir en l'existència de possibles conflictes amb altres membres de la unitat familiar que han de tolerar la instal·lació dels sistemes de control electrònic, va preguntar-se també als penats si el compliment de la pena per aquesta via havia resultat molest per a la família. Només un 15,1% dels penats ha contestat afirmativament, mentre que el 84,9% restant ha negat molèsties a altres familiars. La molèstia podria venir donada per la pròpia instal·lació dels aparells a la llar familiar, les trucades telefòniques efectuades pels tècnics en cas de detecció errònia o real d'un incompliment, etc.

Donat que en ocasions s'ha considerat que els sistemes de control electrònic monitorat poden arribar a convertir la pròpia llar en una presó, en la qual el penat es troba també privat de la seva llibertat, el qüestionari introduïa una pregunta orientada a valorar si aquesta premissa, extreta de literatura anglosaxona, podia ser traslladada al nostre sistema penitenciari. En aquest sentit, destaca que dues terceres parts dels penats enquestats (61,5%) responen de forma negativa, cosa que indica que per a una àmplia majoria el canvi que suposa la pernoctació a la llar enlloc de la presó ha estat rellevant i positiu.

En tot cas, els penats afirmen, de forma clarament majoritària, 88,2%, haver comptat amb el suport dels serveis penitenciaris quan els han requerit per

dubtes o problemes que els hagin sorgit en l'àmbit personal o laboral, és a dir, més enllà de les vicissituds sorgides amb la instal·lació i el compliment de les condicions penals imposades per la supervisió electrònica. Resulta important aquest resultat en tant que implica que el menor contacte del penat amb el centre penitenciari, en tant que no hi pernocta, i el fet de substituir el control personal per un control automatitzat i telemàtic, no ha influït de forma negativa en la prestació de suport al penat que es troba en un estadi avançat de compliment de la seva pena i que desenvolupa pràcticament totes les activitats en l'àmbit comunitari.

El qüestionari incloïa també una pregunta relativa a la possibilitat d'introducció de sistemes de segona generació en la supervisió del compliment de la pena. Se sol·licitava, en aquest sentit, una valoració respecte a la introducció d'un sistema consistent en el seguiment continuat de la ubicació de l'individu durant les 24 hores del dia. Aquesta proposta es refusada per un 50,6% dels penats que la responen, i l'accepten, per contra, un 28,8%. Al seu torn, un 21,2% manifesta no tenir una opinió clara al respecte. D'entrada, per tant, sembla existir una majoria de penats contraris a la possibilitat de ser sotmesos a un control permanent de la seva ubicació. A més, si considerem que aquells que no s'hi ha mostrat favorables d'entrada, és perquè són reacis a ser sotmesos a altres formes de control, llavors el la lectura és que una majoria més àmplia es decanta per la no utilització d'aquests sistemes. Certament la qüestió és rellevant en tant que resulta previsible el perfeccionament tecnològic d'aquests sistemes de segona generació o de *tracking* en un futur pròxim, i de fet, ja han estat sotmesos a experimentació en alguns estats. Tal i com varem posar de manifest en el capítol primer de la recerca, la utilització d'aquests sistemes planteja al penat, per una banda, la possibilitat de no haver de quedar sotmès a horaris tant fixes de retorn a la llar, però per altra banda, allò que s'ofereix és un seguiment continuat que pot posar en major conflicte la intimitat i la llibertat de l'individu.

6.3.2 Qüestionaris als tècnics

Han respost el qüestionari lliurat als tècnics un total de 34 professionals que estaven en contacte amb els penats, supervisant el compliment del 86.4 amb

mitjans telemàtics. El major percentatge de participació dels tècnics s'ha obtingut en relació als centres penitenciaris de Lleida (26,5%) i Tarragona (23,5%), seguits del Centre Obert de Barcelona (17,6%) i el Centre de Dones de Barcelona (14,7%).

Els professionals enquestats valoren en termes generals com a positiva l'aplicació dels control telemàtic a interns en tercer grau penitenciar. Val a dir que un 70,6% dels subjectes enquestats han expressat que la mesura és positiva, tot i que només un 23,5% l'han considerada molt positiva. En tot cas, una valoració negativa la mereix només per al 5,9% dels professionals participants en l'estudi. Per tant, si bé en termes globals podem afirmar d'entrada que els professionals de l'Administració penitenciària valoren positivament la utilització de la monitoració electrònica en el compliment del tercer grau penitenciar, bo serà plantejar-nos perquè menys d'una quarta part dels participants n'han fet una valoració molt positiva. Probablement la resposta a aquesta qüestió pugui trobar-se en la segona pregunta plantejada als professionals. En aquest sentit es qüestionava als tècnics sobre els problemes que presenta la utilització de la monitoració electrònica. Onze dels trenta-quatre tècnics enquestats no indiquen cap problema, però els 23 professionals restants assenyalen la concurrència d'una diversitat de problemàtiques, entre les quals destaca, per sobre de totes, l'existència de problemes tècnics, que ha estat assenyalada amb una freqüència del 51,5%. Tot i l'elevat grau de desenvolupament dels aparells emprats en la monitoració electrònica, i per bé que es compta amb una àmplia experiència aplicativa tant a Catalunya com en altres territoris europeus, el cert és que continuen detectant-se problemes tècnics que tant poden consistir en un mal funcionament d'alguns aparells, en problemes amb la bateria i la seva autonomia, els interferències amb la línia telefònica, etc.

A banda d'aquests problemes s'indica també l'elevat cost econòmic que implica aquesta forma de compliment (15,2%), l'insuficient nombre d'aparells per a abastir a tots els interns que podrien accedir-hi (9,1%), el volum i la visibilitat dels aparells (9,1%), la dificultat per obtenir el consentiment de l'intern per a la seva aplicació (9,1%), i finalment encara es reflecteix com a problemàtica la

inadequació d'aplicar-ho a interns amb problemes tòxics, psíquics o violents (3%) o els supòsits de seguiment inadequat per manca de professionals (3%).

Taula 7: Problemes que presenta

Problemes que presenta	Freqüència	Percentatge
És difícil obtenir el consentiment del intern	3	9,1%
El cost econòmic és elevat	5	15,2%
No hi ha suficients aparells	3	9,1%
Problemes tècnics	17	51,5%
És massa gran, visible	3	9,1%
Seguiment inadequat per manca de professionals	1	3,0%
Inadequat en interns amb problemes tox., psiqui., violents	1	3,0%
Total	33	100,0%

Problemes que presenta el control telemàtic: 11 tècnics no n'indiquen cap. 23 tècnics manifesten els 33 problemes consignats

Pel que fa als possibles avantatges que presenta aquesta modalitat de compliment és de destacar que, a diferència d'allò que hem assenyalat en relació als inconvenients, en aquesta ocasió tots els tècnics que han participat en l'estudi han manifestat l'existència d'avantatges. Així entre els 34 tècnics, s'han assenyalat els següents avantatges. Destaca, en primer lloc el fet que el compliment del tercer grau penitenciari amb supervisió electrònica permet el contacte del penat amb la seva família (42%). La possibilitat de reprendre i intensificar les relacions familiars s'observa per part dels professionals com un dels principals avantatges del règim del 86.4 amb supervisió electrònica. En segona i tercera posició els professionals assenyalen la possibilitat que s'ofereix a l'intern de sortir abans del Centre penitenciari (27,5%) i que ajuda a l'individu a crear un ritme horari (14,5%). En relació a aquestes aportacions poden fer-se dues observacions. En primer lloc, resulta particularment rellevant assenyalar que aquestes tres avantatges majoritàriament acceptats evoquen a la realització de fins de prevenció especial positiva, en el sentit de considerar que l'aplicació del 86,4 en la modalitat de compliment telemàtic contribueix a una reorganització de la vida del penat que pot contribuir a la seva correcta inserció social i, en definitiva, a una menor activitat delictiva. En segon lloc però, tot i que resulta evident que tots aquests avantatges poden predicar-se d'una modalitat del tercer grau penitenciari que afavoreix disminuir el contacte

del penat amb el Centre penitenciari, potenciant-ne la seva autonomia, no sembla que això hagi de predicar-se exclusivament de la modalitat en supervisió electrònica sinó, en definitiva, de tots els supòsits en que s'apliqui el 86.4 RP. Per tant, tal vegada l'especialitat que introdueix la supervisió electrònica hauria de concretar-se en la creació d'un ritme horari, assenyada per un 14,5% dels tècnics, la major autonomia (4,3%), el fet que estigui controlat (1,4%), i la seva previsió com a pas intermedi entre el règim de Medi Obert i la Llibertat condicional (1,4%).

Taula 8: Principals avantatges

Principals avantatges	Freqüència	Percentatge
L'intern surt abans del CP	19	27,5%
És un incentiu per buscar un lloc de treball	4	5,8%
Ajuda a l'individu a crear un ritme horari	10	14,5%
Permet el contacte amb la família	29	42,0%
Normalitzar la seva vida	1	1,4%
Complir condemna en el propi medi	1	1,4%
Major autonomia	3	4,3%
El fet que estigui controlat	1	1,4%
Pas intermedi entre MO i LC	1	1,4%
Total	69	100,0%

Principals avantatges: tots els 34 tècnics enquestats han manifestat els 69 avantatges consignats.

S'ha qüestionat també als professionals encarregats de la supervisió del compliment del tercer grau penitenciari per la via del 86,4RP en la modalitat de monitoració electrònica quins són els principals criteris que haurien de prendre's en consideració a l'hora de determinar l'aplicació de la supervisió electrònica. El 100% dels professionals han convingut a assenyalar que cal considerar la conducta del penat, i un 96,9% creuen necessària l'existència d'un pronòstic positiu de reinserció social. Seguidament resulta important la valoració de la situació laboral (91,2%) i familiar (88,2%) del penat. I com a menys rellevant apareix la distància entre el Centre penitenciari i el lloc de residència del penat (69,7%) qüestió que vindria explicada per la major dificultat que per al penat podria representar l'obligació de pernoctar al Centre penitenciari, en especial quan l'activitat laboral i familiar es desenvolupa en

l'entorn on el penat té fixada la seva residència i existeix una distància considerable entre els dos nuclis. Això hauria de dificultar que el penat pogués efectivament participar de les activitats familiars o laborals en cas d'haver de retornar a la nit al Centre Obert. Finalment, destaca que poc més d'una tercera part dels supervisors (29,4%) consideren important atendre al nivell socioeconòmic del penat per a oferir-li el control electrònic. Sens dubte la menor representació que obté aquest criteri deriva del major pes que s'assigna a qüestions relacionades amb la conducta del penat i a pronòstic de reincidència. En tot cas però, en aquells casos en els que ha estat favorablement assenyalada, això es pot deure a la consideració que el major nivell social o econòmic del penat són mostra d'un major grau d'inserció social, i de l'existència d'un vincle laboral o familiar.

El qüestionari introduïa una pregunta destinada a aclarir si l'aplicació de la supervisió electrònica es percep per part dels tècnics de l'Administració penitenciària com un premi o bé com un càstig per al penat. És a dir, si el sotmetiment al control electrònic es percep com una via per atorgar més autonomia al penat, o per contra com una fórmula per garantir un major control sobre el subjecte en tercer grau que, donades les seves circumstàncies laborals o familiars, té dificultats per pernoctar al centre penitenciari. De les respostes obtingudes se'n desprèn que el 83,9% dels tècnics enquestats considera que el sistema constitueix un premi o recompensa al penat. En aquest sentit, tot i l'existència d'un 16,1% de tècnics que no ho contempla en aquests termes, i per als quals l'aplicació de la monitoració electrònica és merament una de les formes previstes de supervisió que contempla el 86,4 RP, la gran majoria de tècnics són partidaris de considerar-ho un premi per al penat. La consideració de premi vindria donada per la prèvia constatació d'unes condicions de bona conducta, esforç en el desenvolupament de tasques laborals o familiars, l'existència d'una perspectiva favorable de reinserció social, etc.

Amb tot, també els casos en que l'aplicació del 86,4RP en la modalitat de supervisió electrònica no es contempla com una recompensa per al penat, els tècnics de l'Administració consideren indispensable comptar amb el consentiment del penat. De fet, el 100% dels tècnics han afirmat que cal

sol·licitar al penat el seu consentiment abans de procedir a instal·lar i posar en marxa el sistema de monitoració electrònica. Preguntats per quins motius consideren que un penat podria negar-se a acceptar l'aplicació d'aquests sistemes de control, els 30 tècnics que han contestat a aquesta qüestió han manifestat fins a 46 raons, la majoria de les quals se centren en el fet que els mecanismes emprats podrien contribuir a la identificació de l'individu com a pres i d'aquesta manera contribuir a certa estigmatització (43,5%), i també en la incomoditat que pugui representar haver de conviure amb l'aparell electrònic donat que la seva mida es considera massa gran (23,9%). Un 19,6% dels tècnics consideren que la negativa provindria de la voluntat a no estar controlat. I finalment, amb una menor incidència s'esmenta la negativa de les famílies a tenir l'aparell de control a casa (4,3%), el desconeixement sobre el funcionament i les possibilitats que ofereixen aquests mecanismes (4,3%) i el cost econòmic de la línia telefònica (4,3%).

Taula 9: Raons de la negativa dels interns

Raons de la negativa dels interns	Freqüència	Percentatge
Identificació com a pres, estigmatització	20	43,5%
Negativa de les famílies a l'aparell de control a casa	2	4,3%
Desconeixement	2	4,3%
Per no estar controlar	9	19,6%
Per incomoditat, la mida és massa gran	11	23,9%
Cost econòmic de la línia telefònica	2	4,3%
Total	46	100,0%

Raons de la negativa dels interns: 30 interns manifesten 46 raons, que són les següents:

En relació a la possibilitat d'extensió dels sistemes de supervisió electrònica als penats en llibertat condicional destaca que un 59,5% dels tècnics s'hi ha mostrat favorables, un 31,3% en desacord, i un 9,4% afirma no saber-ho. La major heterogeneïtat en les respostes obtingudes a aquesta qüestió, en relació a les precedents, on es detectava una major confluència d'opinions, reflexa probablement les tensions que s'amaguen rera aquesta qüestió. Així, d'una banda, pot resultar suggerent la idea de mantenir sota cert control als penats que accedeixen a la llibertat condicional, de tal manera que permeti un seguiment d'aquells individus que, malgrat complir els requisits legals, generin

certa alarma social, o bé altres subjectes respecte dels quals el pronòstic de comportament futur deixa algunes parcel·les de dubte. En tots aquests casos, comptar amb sistemes acurats i fidedignes de supervisió podria contribuir a millorar l'acceptació pública de la llibertat condicional i també la imatge de l'Administració penitenciària. Però no hi ha dubte que l'aplicació d'aquests sistemes a la llibertat condicional podria també contribuir a tergiversar els fins pretesos amb aquesta llibertat anticipada, de tal manera que una aplicació excessiva d'aquests mecanismes en aquest àmbit podria portar a deixar buida de contingut la llibertat condicional i a alentir encara més l'assumpció de responsabilitat per part del penat que tem, però alhora confia, en el tutelatge de l'Administració penitenciària.

La darrera pregunta inclosa al qüestionari pretenia abordar la opinió dels tècnics respecte dels sistemes de control de segona generació o *tracking* que, tal i com hem exposat en el capítol primer d'aquest treball de recerca, suposen el seguiment continuat al penat però resulten menys estrictes en la imposició d'horaris en els que l'individu supervisat hagi d'estar a casa. Un 64,7% dels tècnics entrevistats s'han mostrat favorables a considerar adequats aquests sistemes, mentre que un 20,6% s'hi ha mostrat contraris i un 14,7% han manifestat no saber-ho. Els resultats, per bé que apunten a una actitud favorable dels tècnics a considerar adequats aquests sistemes més nous, expressen també l'existència de clares reticències, ja que més d'una tercera part dels supervisors es manifesten contraris o, com a mínim, reticents a donar-hi ple suport. Probablement la manca d'experiències contrastades en l'aplicació d'aquests sistemes –per bé que comencen a aparèixer els resultats d'experiències en el món anglosaxó- i el temor que els problemes tècnics que es detecten en sistemes aparentment més simples pugui incrementar-se amb la sofisticació de la tecnologia, han portat a bona part dels tècnics entrevistats a manifestar-se poc entusiastes amb l'aplicació d'aquests sistemes.

7. Revisió de les hipòtesis

1. Disposar d'una ocupació laboral o bé tenir càrregues familiars constitueixen factors decisius per a la concessió del règim previst al 86.4 Reglament penitenciari i/o del control electrònic annex. Tanmateix, d'entre els interns en aquest règim és possible que el control electrònic s'apliqui a interns que no tenen parella ni fills, de tal manera que el menor vincle familiar porti a considerar la utilitat dels sistemes de control electrònic.

La realització de l'estudi ha permès validar parcialment aquesta hipòtesi. En aquest sentit, els resultats obtinguts mostren, per una banda, que l'existència de motius laborals constitueix el primer argument invocat en la concessió del règim previst en el 86,4RP, tot i que la concurrència de motivacions mèdiques (28,1%) i familiars (14,1%) esdevenen també raons importants per a fer ús d'aquest sistema. Per tant, la voluntat de donar continuïtat a l'activitat laboral desenvolupada pel penat en tercer grau penitenciari és, efectivament, el primer motiu que influeix en la concessió d'aquest règim, i obté una posició prioritària respecte de l'atenció a responsabilitats familiars o altres motivacions.

En relació a la segona part d'aquesta primera hipòtesi, que les autores formulàvem partint de la consideració que la monitoració electrònica vindria a desenvolupar un paper de control formal en aquells supòsits en que el menor vincle familiar existent requerís suplir el control informal, la premissa ha estat refutada. Per bé que en l'estudi de casos desenvolupat en la primera part de la recerca no es detecten diferències rellevants en relació a l'estat civil dels subjectes estudiats, i en definitiva, tampoc en altres característiques personals, de la revisió dels qüestionaris recollits, sí se'n desprèn que el penat sotmès a aquest règim disposa d'un entorn familiar. Així, el 80,2% té parella estable, i un 64,7% té fills a càrrec i, majoritàriament, conviu amb tres o més persones a la llar (74,1%). Per tant, la monitoració electrònica no supleix el control informal que podrien desenvolupar les famílies, sinó que es configura com un element de control independent. L'existència de l'entorn familiar és probablement valorada en un estadi previ per a la concessió de la modalitat de compliment, de tal manera que la manca d'aquest entorn podria portar a valorar negativament la concessió de la possibilitat de compliment segons el 86,4 RP.

2. Les variables sexe, edat, nacionalitat i tipus de delictes comès incideixen en l'aplicació de la monitoració electrònica en el règim previst a l'article 86.4 RP.

Els resultats de l'estudi ens porten a refutar aquesta hipòtesi.

S'han detectat poques diferències significatives entre els interns classificats en 86.4 controlats telemàticament i aquells que no han estat objecte d'aquest control. Pel que fa a les característiques personals, la única diferència significativa entre els grups ve donada per l'edat dels penats quan es concedeix el règim del 86.4. En aquest sentit es detecta que el subjectes sotmesos a control telemàtic són 3 anys més joves que els no sotmesos a aquesta forma de control (37,5 anys, enfront 40,3). Tampoc en relació a les característiques penals i penitenciàries s'han trobat diferències significatives, i per a ambdós grups es detecta el compliment de penes d'aproximadament 5 anys i mig de condemna.

Per tant no sembla que aquests factors influeixin en la decisió de l'Administració penitenciària de decidir l'aplicació de la supervisió electrònica als penats en tercer grau penitenciari.

3. L'aplicació del 86.4 respon a la voluntat d'aplicar un règim que permeti a l'Administració penitenciària premiar la conducta d'un determinat intern, ja que suposa la possibilitat d'executar la pena en un règim molt similar a la llibertat condicional sense complir els requisits d'aquesta.

L'estudi desenvolupat ens porta a validar aquesta hipòtesi. Certament el règim de vida de que gaudeix l'intern que accedeix a aquest règim li proporciona una ampla llibertat de moviment durant les hores que no estiguin consignades a activitat laboral o altres activitats, i les hores que no estigui obligat a restar al seu domicili, durant les quals s'exerceix el control electrònic. Això ha de contribuir a afavorir un procés gradual de desvinculació amb el Centre penitenciari i de reinserció social.

Dels qüestionaris analitzats se'n desprèn que els tècnics consideren aquesta mesura com un premi o una recompensa al penat en una elevada proporció (83,9%), i sembla també que els penats ho perceben en aquests termes, car un

96,5% del total dels penats enquestats prefereixen el control telemàtic per sobre de pernoctar al centre penitenciari.

4. Els subjectes a qui s'aplica la monitoració electrònica prevista en l'art. 86.4 no la perceben com un càstig, tot i suposar una ingerència en la seva vida personal i familiar

Efectivament, tal i com s'ha posat de manifest en la hipòtesi tercera, els penats perceben l'aplicació del règim previst en l'article 86,4 RP com una mesura beneficiosa, de tal manera que el 96,5% dels penats enquestats optarien pel control telemàtic abans de pernoctar al centre. Amb tot, no pot obviar-se que aquesta mesura s'ingereix en la llar i en la pròpia persona del penat, a qui sotmet a un control de la seva activitat, si més no, durant algunes hores al dia, A més la supervisió electrònica a la que se sotmet al penat pot suposar també una afectació a la seva intimitat i al seu honor, quan la visibilitat dels aparells emprats per al control posen en evidència davant tercers la seva condició de penat i contribueixen a potenciar elements estigmatitzadors. Cal tenir en compte que fins a un 62,9% dels penats que han participat en el qüestionari han identificat com a principal problemàtica la visibilitat de la turmellera i que gairebé una quarta part d'ells han assenyalat l'existència de problemes amb la utilització dels aparells. També aquests elements han estat assenyalats pels tècnics com a inconvenients que plantegen aquests sistemes i a més han estat reiterats en preguntar respecte dels motius que poden portar a un penat a no acceptar-ne l'aplicació.

5. Els tècnics encarregats de la supervisió del compliment la 86.4 consideren que aquesta mesura pot ser estesa als supòsits de llibertat condicional

La hipòtesi pot ser validada per bé que ha de ser necessàriament sotmesa a reserves. De fet tot i que gairebé un 60% dels tècnics consideren adequada l'aplicació d'aquest sistema a la supervisió de la llibertat condicional, el 30% hi són contraris i pràcticament un 10% no es manifesten a favor ni en contra. Raó per la qual podem concloure que, si bé una proporció elevada de tècnics es mostra favorable a utilitzar aquests sistemes en l'àmbit de la llibertat

condicional, no es compta amb el consens que sí sembla existir en relació a l'aplicació al tercer grau penitenciari.

En conseqüència, tot i que d'entrada podria semblar que es tracta de supòsits molt similars i que per tant, allò que és positiu en un àmbit hauria de ser-ho també en un altre, caldrà ser curosos abans de plantejar-nos l'extensió d'aquests sistemes, i valorar que, efectivament, el tercer grau penitenciari no respon als mateixos pressupòsits i objectius que la llibertat condicional.

En conseqüència, la hipòtesi segons la qual els mateixos recursos tecnològics que s'empren en la supervisió de la modalitat de tercer grau penitenciari en la modalitat del 86,4RP haurien de poder ser estesos a la llibertat condicional, ha suscitat reaccions diverses en els tècnics entrevistats.

Probablement una part important dels tècnics no confien en que aquests mecanismes hagin de contribuir a millorar les circumstàncies de compliment de la llibertat condicional, respecte a allò ja existent, ni tampoc hagin de contribuir a incrementar el nombre de llibertats condicionals concedides.

En tot cas, les posicions favorables podrien derivar de la possibilitat d'oferir un seguiment als individus que, malgrat complir els requisits legals per a la concessió de la llibertat condicional, generin certa alarma social, o bé altres subjectes respecte dels quals el pronòstic de comportament futur deixi algunes parcel·les de dubte. En tots aquests casos, comptar amb sistemes acurats i fidedignes de supervisió podria contribuir a millorar l'acceptació pública de la llibertat condicional i també la imatge de l'Administració penitenciària. Però no hi ha dubte que l'aplicació d'aquests sistemes a la llibertat condicional podria també contribuir a tergiversar els fins pretesos amb aquesta llibertat anticipada, de tal manera que una aplicació excessiva d'aquests mecanismes en aquest àmbit podria portar a deixar buida de contingut la llibertat condicional i a alentir encara més l'assumpció de responsabilitat per part del penat que confia, alhora que probablement tem, en el tutelatge de l'Administració penitenciària.

6. Els tècnics encarregats de la supervisió consideren positiu el seguiment continuat al penat i no només durant les hores que hagi d'estar a casa.

Efectivament, un 64,7% dels tècnics entrevistats s'han mostrat favorables a utilitzar sistemes de seguiment continuat del penat, per bé que una tercera part d'aquest col·lectiu s'hi ha mostrat en contra o bé ha expressat dubtes al respecte.

La utilització de sistemes de segona generació permetria, d'una banda, comprovar la localització de l'individu en qualsevol moment del dia, i això disminuiria la vinculació amb el compliment d'uns horaris que, en ocasions siguin difícils de predeterminar donada l'activitat laboral del penat o, fins i tot, les seves responsabilitats familiars. Tanmateix l'aplicació d'aquests sistemes incrementa també el risc d'afectació a la intimitat del penat, constantment supervisat, i a les persones que amb ell conviuen. Tal vegada per aquest motiu, la proporció de penats favorables a la implantació d'aquests sistemes és fins i tot menor a la detectada respecte dels tècnics, car només un 28,2% dels penats enquestats s'han mostrat favorables a aquesta opció.

8. Conclusions

La modalitat de compliment del tercer grau penitenciari prevista en l'article 86.4 RP ha estat aplicada en el període de tres anys que va de l'1 de gener de 2004 a 31 de desembre de 2006, a un total de 1.019 interns dels Centres penitenciaris catalans, havent estat només una tercera part d'aquests sotmesos a sistemes de control electrònic monitorat. Es detecta entre aquests penats una proporció elevada de dones i de nacionals espanyols. En canvi no sembla que ni l'estat civil del penat, ni el delictes pel que va ser condemnat, ni la durada de la condemna siguin decisius en l'aplicació d'aquest règim.

Pel que fa a l'aplicació dels sistemes de control electrònic, aquesta és més freqüent entre penats més joves, i entre penats que compten amb més condemnes anteriors. La durada del compliment amb control electrònic és també més llarga que la del compliment en la modalitat del 86.4 sense aquest control. Tot i que per a la major part dels interns a qui es concedeix el 86.4 l'Administració computa en la resolució motius laborals, existeix una elevada quantitat de penats amb control telemàtic que hi accedeixen per necessitats familiars. En canvi, la motivació mèdica implica en la major part de casos la inaplicació d'aquests sistemes de control.

Pel que fa al motiu de finalització de la mesura, els penats amb control telemàtic acostumen a accedir posteriorment a la llibertat condicional, mentre que aquells que accedeixen al 86.4 sense controls d'aquesta mena, acostumen a accedir directament a la llibertat definitiva. Aquest fet ens ha portat a considerar que el tercer grau amb control telemàtic actua *de facto* com un avançament de la llibertat condicional.

En tot cas, la proporció d'incompliments, revocacions i regressions és escassa (aproximadament 8%)

Es constata que els resultats assolits concorden amb els criteris que la pròpia Subdirecció General de Medi Obert i Mesures Penals alternatives fixa per a tenir en compte en el moment de fer una proposta de 86.4 amb dispositiu telemàtic. Es detecta en els expedients revisats, l'efectiva estada mínima d'un

any al Centre obert o Secció oberta, amb caràcter previ a l'aplicació de la mesura. A més, efectivament, de mitjana queda entre un i dos anys entre el compliment de les 2/3 o les 3/4 parts de la pena. Potser es constata una durada efectiva superior encara a la prevista en les recomanacions de les autoritats administratives, la qual cosa no indica sinó, una clara voluntat dels Centres penitenciaris d'afavorir l'accés dels penats a aquest règim de compliment. Els requisits assenyalen també la necessitat de constatar bona conducta i l'adaptació al medi obert. Aquests criteris pretenen ser objectivats amb la permanència de 6 mesos al nivell A de SAM i la realització d'una activitat exterior estable. En relació amb l'activitat exterior estable sí resulta necessari assenyalar que en els expedients revisats la necessitat de la concessió del 86.4 amb CEM no es justifica per motius laborals més que en un terç dels supòsits, i que els casos en que s'al·leguen motius familiars suposen els supòsits de concessió del 86.4 sense control telemàtic.

Tanmateix, dels qüestionaris analitzats sí se'n desprèn que la major part d'individus que participen d'aquesta mesura tenen una vida laboral i familiar estructurada.

Els qüestionaris ens han permès entendre també que tant l'Administració penitenciària com els propis penats perceben l'aplicació de la monitoració electrònica vinculada a l'execució del tercer grau penitenciari com un benefici o com una recompensa per la concurrència d'unes circumstàncies positives, de tal manera que la pràctica totalitat de penats enquestats es mostren partidaris d'aquest règim i de no haver de retornar al Centre penitenciari per a pernoctar-hi. Tal vegada per aquest motiu no s'han al·legat en els qüestionaris problemes o incidents que tinguin repercussió directa en l'activitat de l'Administració penitenciària i que permetessin a les autores de la recerca reorientar l'activitat d'aquella. En tot cas sí hi ha alguns problemes als que convindria atendre per tal de millorar-ne l'aplicació, i que exigirien la detecció de models de turmellera que presentin un menor tamany o que permetin una millor adaptació a les característiques físiques del penat a fi de disminuir possibles molèsties físiques o ferides que han estat denunciades. D'altra banda és de preveure que progressivament els sistemes millorin les seves qualitats tècniques de manera

que disminueixin també els problemes en la utilització dels aparells que han estat així mateix esgrimits per tècnics i penats.

Donada la satisfacció general manifestada per penats i tècnics, i la previsió que amb el temps no hi hagi sinó importants millores tecnològiques, les autores de la recerca animen fermament a ampliar la utilització de la monitoració electrònica en penats en tercer grau penitenciari que desenvolupin una activitat laboral. L'existència d'un nucli familiar és sens dubte important en el procés de reinserció social, però a falta d'aquest vincle els sistemes tecnològics podrien desenvolupar el control formal motivador per al compliment dels horaris assignats, de manera que la seva aplicació no hauria de quedar reduïda als penats amb determinades circumstàncies familiars essent només necessari comptar amb un lloc de residència habitual.

A més, ha de resultar especialment interessant el seguiment de les experiències desenvolupades en altres ordenaments jurídics relatives a la implantació de la monitoració electrònica en altres sectors de l'execució penitenciària, i en especial en la llibertat condicional a fi de valorar l'adequació de la seva introducció també en el nostre ordenament. Malgrat haver de ser especialment curosos en preservar els elements característics de la llibertat condicional, cal tenir en compte que aquests sistemes de monitoració electrònica podrien constituir un mecanisme adequat per a una incorporació progressiva de l'intern a la comunitat, ja sigui en el propi tercer grau penitenciari, ja en la llibertat condicional o bé, fins i tot quan aquesta no pugui concedir-se, en un estadi pròxim a la llibertat definitiva.

9. Referències bibliogràfiques

- ARMENTA/RODRÍGUEZ, *Reglamento penitenciario comentado: análisis sistemático y recopilación de legislación*, Alcalá de Guadaíra, 2004
- CAPDEVILA, PARÉS, FERRER, LUQUE, TORRECILLAS, “La classificació inicial en règim obert dels condemnats a presó”, Centre d’Estudis jurídics i formació especializada. Generalitat de Catalunya, Invesbreu núm. 30/ Justidata núm. 43 / Catàleg de publicacions pròpies del CEJFE, 2006
- FROMENT, J.C., “Le développement du placement sous surveillance électronique en France: mobilisation du politique et neutralisation idéologique”, *Poursuivre et punir sans emprisonner*, 2006
- GARCÍA ALBERO, R., Comentarios al Nuevo Código penal, QUINTERO OLIVARES (dir.) (art. 37), 2004
- GARCIA VITORIA, A., “El cumplimiento del alejamiento en la incomunicación del agresor con la víctima. Métodos tecnológicos de control”, *Revista de Derecho de la Universidad de Granada, Derecho y Nuevas tecnologías*, 3 época, Núm. 9, 2005.
- GUDÍN RODRÍGUEZ-MAGARIÑOS, *Sistema penitenciario y revolución telemática*, op.cit., 2005
- LANDROVE DÍAZ, *Las consecuencias jurídicas del delito*, sexta edición, Madrid, 2005.
- MAYER, HAVERKAMP, LÉVY, *Will electronic monitoring have a future in Europe? Contributions form a European Workshop*, 2003
- MOLINA BLÁZQUEZ, M.C. (Coord.), *La aplicación de las consecuencias jurídicas del delito*, ed. Bosch, Barcelona, 2005.
- MOTA BELLO, J.F., “Las penas de localización permanente y de prohibición de residencia, de aproximación y de comunicación con la víctima y otras personas”, *Las penas y sus alternativas*, CDJ, IV, 2005

- MUERZA (Coord.), SEMPERE, IÑIGO, op.cit, SÁNCHEZ BARRIOS. I., en SANZ, GONZÁLEZ, MARTÍNEZ, (Coords.) *Ley de medidas de protección integral contra la violencia de género*, lustel, Madrid, 2005
- NELLIS, M., “Electronic monitoring and the community supervision of offenders”, *Alternatives to prison*, 2004
- NELLIS, M., “La surveillance électronique en Grande-Bretagne 1981-2005”, *Poursuivre et Punir sans emprisonner*, 2005
- NELLIS, M., “Out of this world: the advent of the satellite tracking of offenders in England and Wales”, *The Howard Journal*, Vol 44, 2005. El mismo en “La surveillance électronique et politiques pénales aus Etats-Unis”, op.cit., 2006.
- PARÉS GALLÉS, Ejecución penal mediante control electrónico: presente y futuro, Poder Judicial, núm. 46, 1997
- SANZ MULAS, a SANZ, GONZÁLEZ, MARTÍNEZ, (Coords.) *Ley de medidas de protección integral contra la violencia de género*, lustel, Madrid.
- SHUTE, S., “Satellite tracking of offenders: a study of the pilots in England and Wales”, Ministry of Justice, August 2007.
- TAMARIT SUMALLA, GARCÍA ALBERO, RODRÍGUEZ PUERTA, SAPENA GRAU, *Curso de Derecho penitenciario*, Valencia, 2005,
- TAMARIT SUMALLA/ GARCIA ALBERO, *La reforma de la ejecución penal*, Valencia, 2004.
- TÉLLEZ AGUILERA, A., *Las penas y sus alternativas*, CDJ, IV,
- TÉLLEZ AGUILERA, A., *Nuevas penas y medidas alternativas a la prisión*, 2005.
- Dirección General de Instituciones penitenciarias. Ministerio del Interior:

- Instrucción 13/2001: Aplicación del artículo 86.4 del Reglamento penitenciario.
- Instrucción 13/2005: Procedimiento de ejecución de la pena de localización permanente.

Annexes

Annex 1. Descripció de les variables

Taula 10: Variables directament recollides

Variable	Definició	Categories
d1alta	Data primera alta	
nacio	Nacionalitat	Veure annex 1
sexe	Sexe	Home Dona
dnaixe	Data de naixement	
estatci	Estat civil	Solter Vidu Casat Separat o divorciat
professi	Professió	
instrucci	Nivell d'instrucció	Veure annex 2
fills	Nombre de fills	
provresi	Província de residència	4- Almeria 7- Balears 8- Barcelona 12- Castelló 17- Girona 23- Jaen 25- Lleida 27- Lugo 28- Madrid 29- Màlaga 30- Múrcia 38- Santa Cruz de Tenerife 43- Tarragona 46- València 52- Melilla 99- Estranger
dinicom	Data inici de compliment	
deliprin	Delicte més important de la causa principal	Veure annex 3
Pena	Pena efectiva	
com23	Data de compliment de les 2/3 parts	
com34	Data de compliment de les ¾ parts	
compli	Data prevista compliment definitiu	
causes	Nombre de causes	
estaant	Nombre d'estades anteriors amb condemna	
llibdef	Data d'excarceració en llibertat definitiva	

llibcon	Data d'excrceració en llibertat condicional		
centre	Centre que proposa la mesura	CO Barcelona CO Lleida CP Brians Wad Ras CP Figueres CP Girona	CP Homes BCN CP Joves CP Ponent CP Tarragona CP Quatre Camins
dpropos	Data de la proposta		
necessi	Necessitat de la mesura	Familiar Laboral	Mèdica Altres
dresolu	Data de resolució de la mesura		
fimesura	Data de finalització de la mesura		
motiu	Motiu de finalització de la mesura	Cessament Defunció Evolució conducta negativa Fi necessitat Llibertat condicional	Llibertat definitiva Regressió Suspensió judicial Altres
telema	Mesura	86.4 sense control telemàtic 86.4 amb control telemàtic	
D3grau	Data classificació 3r grau		

Taula11: Variables generades a partir de les anteriors

Variable	Definició	Categories
area	Àrea geogràfica de procedència	Espanya Europa occidental (sense Espanya) Europa de l'Est Magrib Àfrica (sense Magrib) Amèrica Àsia
espan	Espanyol/ estranger	Espanyol Estranger
edat	Edat quan la concessió del 86.4	
Edatin	Edat en intervals	1- 18-28 anys 2- 29-39 anys 3- 40-49 anys 4- 50 o més anys
t3g_864	Temps entre la classificació en 3r grau i l'aplicació del 86.4	
Tpro_mes	Temps entre la proposta i la mesura	
Tmesura	Temps que dura la mesura de 86.4	
t3g_23	Temps entre la classificació en 3r grau i la data de compliment de 2/3 parts	
t3g_34	Temps entre la classificació en 3r grau i la data de compliment de ¾ parts	
t3g_comp	Temps entre la classificació en 3r grau i la data de prevista de compliment definitiu	
t3g_def	Temps entre la classificació en 3r grau i la llibertat definitiva	
t3g_cond	Temps entre la classificació en 3r grau i la llibertat condicional	

Annex 2. Categories de las variables

Nacionalitat

0- Espanya	215- Gàmbia	316- Xile
103- Alemanya	221- Guinea Equatorial	319- Colòmbia
104- Ucraïna	222- Guinea Bissau	325- Cuba
105- Bielorrússia	229- Guinea Conakry	333- Equador
112- Bulgària	234- Marroc	336- Estats Units
124- França	237- Nigèria	362- Perú
127- Grècia	254- Congo Brazzavil.	377- Uruguai
130- Hongria	256- Camerun	380- Veneçuela
139- Itàlia	264- Senegal	450- Palestina
145- Països Baixos	265- Sierra Leone	470- Pakistan
151- Portugal	273- Sudàfrica	471- Bangladesh
160- Regne Unit	304- Argentina	
201- Algèria	310- Brasil	

Nivell d'instrucció

1- Alfabetització elemental	11- FP 2n grau
2- Ensenyament primari	12- FP 3r grau
3- EGB	13- Titulat mitjà
4- Batxillerat elemental	14- Titulat superior
5- Graduat escolar	15- Analfabet
6- BUP	16- ESO
7- Batxillerat superior	17- Castellà per a estrangers
8- COU	
9- Preuniversitari	
10- FP 1r grau	

- 21- 1r niv etapa instrumental
- 22- 2n niv etapa instrumental
- 23- 3r niv etapa instrumental
- 24- Pregraduat /1r nivell 1 cicle ESO
- 25- Graduat escolar / 2n nivell 2n cicle ESO
- 26- Post graduat/2n cicle ESO
- 27- Batxillerat
- 28- FP 1r gr/cicl f. gr mitjà
- 29- FP 2r gr/cicl f. gr sup.
- 30- Preaccés a la universitat
- 31- Curs accés univ. > 25 a
- 32- Estudis universitaris
- 33- Castellà per a estrangers
- 34-Altres

estudis

Annex 3. Qüestionari penats

Benvolgut Sr./Sra.

Des de la Universitat de Lleida i la Universitat Autònoma de Barcelona, un equip de professors hem iniciat un estudi per tal de valorar el funcionament dels sistemes de control electrònic monitorat que s'apliquen a interns en tercer grau penitenciari.

Per a l'elaboració d'aquest estudi resulta d'especial interès conèixer quina és la opinió de les persones que utilitzen o han utilitzat aquests sistemes. Per aquesta raó, la seva col·laboració en aquest qüestionari, responent a les preguntes formulades, resulta molt valuosa.

Moltes gràcies per la seva participació.

QUESTIONARI

1. Sexe:

- Home
- Dona

2. Edat: _____

3. Treballa:

- Sí
- No

4. Numero de persones que conviuen en la mateixa casa:

- 1
- 2
- 3

- 4
- 5 o més

5. Té parella estable?

- Sí
- No

6. Té fills al seu càrrec?

- Sí
- No

7. Grau de formació:

- Estudis primaris
- Batxillerat
- Universitaris

8. Temps en el que heu estat sota control electrònic monitorat:

- Menys de 15 dies
- Entre 15 dies i 2 mesos
- Entre 2 mesos i 6 mesos
- Mes de 6 mesos

9. Considereu positiva aquesta forma de compliment, o preferiu el compliment en tercer grau amb dormint al centre penitenciari

- Prefereixo el control telemàtic
- Prefereixo pernoctar en el Centre penitenciari
- No ho sé

10. Creieu que aquesta forma de compliment ha pertorbat l'ordre familiar i ha resultat molesta per a alguns membres de la família?

- Sí
- No

11. Podeu esmentar algunes dificultats que heu tingut durant el compliment?

- Horaris molt estrictes de compliment.
- Problemes amb la utilització dels aparells.
- Visibilitat de la turmellera
- Conflictes amb persones que viuen en la mateixa casa
- Altres? Escriviu-les, si us plau:

.....
.....
.....
.....

12. Considereu que aquest sistema de compliment és semblant a estar en una presó però a la propia casa?

- Sí
- No
- No ho sé

13. Creieu que seria preferible un sistema que no us obligues a estar a casa a una hora determinada però que, en canvi, realitzés un seguiment de la vostra ubicació durant 24 hores al dia?

- Sí
- No

- No ho sé

14. Durant el compliment de la monitoració, heu pogut comentar amb els serveis penitenciaris dubtes o problemes personals o laborals que hàgiu tingut?

- Sí
- No

15. Altres comentaris que vulgui afegir:

.....
.....
.....

Annex 4. Qüestionari tècnics

Benvolgut Sr./Sra.

Des de la Universitat de Lleida i la Universitat Autònoma de Barcelona, un equip de professors hem iniciat un estudi per tal de valorar el funcionament dels sistemes de control electrònic monitorat que s'apliquen a interns en tercer grau penitenciari.

Per a l'elaboració d'aquest estudi resulta d'especial interès conèixer quina és la opinió de les persones que estan en contacte amb els penats i que supervisen aquesta forma de compliment. Per aquesta raó, la seva col·laboració en aquest qüestionari, responent a les preguntes formulades, resulta molt valuosa.

Moltes gràcies per la seva participació.

QÜESTIONARI

1. Com valora l'aplicació del control telemàtic o control electrònic monitorat a interns en tercer grau?
 - Molt positiva
 - Positiva
 - Negativa

2. Quins problemes creu que presenta la seva utilització?
 - És difícil obtenir el consentiment de l'intern
 - El cost econòmic és elevat
 - No hi ha suficients aparells per a tots els interns que podrien accedir-hi
 - Els aparells tenen alguns problemes tècnics
 - El treball que suposa el control del compliment és feixuc i laboriós

- Si altres, escriviu, si us plau, quins:

.....
.....
.....

3. Quins considera que son els principals avantatges que presenta?
(marqueu totes les respostes que considereu adequades)

- Permet a l'intern sortir abans del Centre penitenciari
- És un incentiu per buscar un lloc de treball
- Ajuda a l'individu a crear un ritme horari
- Permet el contacte amb la família
- Si altres, escriviu, si us plau, quins:

.....
.....
.....

4. Considera que cal tenir en compte la situació laboral del penat per a oferir-li la possibilitat de compliment mitjançant sistemes de control electrònic monitorat?

- Sí
- No

5. Creu que cal tenir en compte la situació familiar del penat abans d'oferir-li el control electrònic?

- Sí
- No

6. Considera que cal valorar la distància entre el centre penitenciari i el lloc de residència del penat per a oferir-li el control electrònic monitorat?

- Sí

- No
7. Creu que cal tenir en compte la conducta del penat en el centre penitenciari per a oferir-li el control electrònic?
- Sí
 - No
8. Considera que cal tenir en compte el nivell socio-econòmic del penat per a oferir-li el control electrònic?
- Sí
 - No
9. Creu que cal tenir en compte l'existència d'un pronòstic positiu de reinserció del penat per a oferir-li el control electrònic?
- Sí
 - No
10. Considera que l'ofertament del control electrònic monitorat al penat pot ser entès com un premi o una recompensa a aquest?
- Sí
 - No
11. Creu que aquest sistema podria resultar també adequat per a penats que ja hàgin accedit a la llibertat condicional, o fins i tot, a la llibertat definitiva, però que presentin encara un cert grau de perill per a la comunitat?
- Sí
 - No
 - No ho sé

15. Altres comentaris que vulgui afegir:

.....

.....

.....

.....

.....

.....